

**STUDIA PLAUTINA.
(SOPHIEN-GYMN. IN
BERLIN, JAHRESB.).**

August Oskar Seyffert

600049655Z

28p5

SOPHIEN-GYMNASIUM

IN BERLIN.

IX. Jahresbericht,

durch welchen zu der

am 31. März 1874 stattfindenden öffentlichen Prüfung

ehrerbietigst einladet

der Director

Professor Dr. Paul.

INHALT:

1. Studia Plautina. Von Dr. O. Seyffert.
2. Schulnachrichten.

Berlin, 1874.

Gedruckt in der Associations-Buchdruckerei Pape & Co.
Alte Jacobs-Straße 132.

2985. d.

Studia Plautina.

Asin. I. 1. 64 Omnes parentes, Libane, liberis suis
Qui mi auscultabunt facient obsequentiam.

Atque ego me id facere studeo: volo amari a meis.

Tertio versu idem Demaenetus dicit, quod proximo versu iam satis perspicue professus est, se liberis suis obsequi. Tollitur autem et hoc incommodum et qui sententiarum nexus inter haec verba ‚atque — studeo‘ eaque quae sequuntur intercedat, efficitur ut planius appareat, pro ‚ego‘ si scribitur ‚eo‘ cf. Aul. II. 8. 6 atque eo fuerunt cariora: aes non erat.

Ib. III. 3. 1 Cur me retentas? — Quia tui amans abeuntis ego.

Vereor ne Plautinissimum genus dicendi ita restituendum sit, ‚amantis‘ ut scribamus pro ‚abeuntis‘, quod vocabulum quamquam plane absurdum esse non dixerim, tamen effici eo videtur sententia satis inficeta atque insulsa.

Ib. II. 4. 46 Merc. Sed si domist, Demaenetum volebam. Le. Negat esse intus:
Verum istuc argentum tamen mihi si vis denumerare,
Repronittam istoc nomine solutam rem futuram.

Leonida praesente cum Libanus erum intus esse non negaverit, ille hunc negare dicere non potest, interrogare modo potest num neget. Itaque Leonidae si ‚negat esse intus‘ verba sunt, sic potius locus constituendus est: ‚Le. Negat esse intus? Merc. Verum. Le. Istuc ss.‘, sin mercatoris, hoc modo: ‚volebam: negat esse intus. — Le. Verum istuc ss.‘ De ‚verum‘ vocis usu Plautino cf. IV. 1. 45 captiones metuis. — Verum. Men. 1024 liberem ego te? — Verum.

Ib. III. 3. 117 Amabo, Libane, iam sat est. — Nunquam herele hodie exorabis:
Nam iam calcari quadrupedo agitabo advorsum elivoin:

Postea ad pistoros dabo, ut ibi cruciere currens.

‚Amabo, Libane, iam sat est‘ verba Argurippo num recte tribuantur, vehementer dubito. Qui est enim ‚amabo‘ vocis apud scaenicos poetas usus, nunquam ea utuntur mares mares alloquentes, sed aut mulieres eam usurpant, ut semper apud Terentium, aut, quod multo rarius fit, mares ita, ut mulieres alloquantur cf. Men. 678, Most. 324. 343, Pers. 245. 765, Poen. I. 2. 157. 167. Praeter hanc legem, quae plus octoginta exemplis Plautinis confirmatur, ‚amabo‘ legitur Most. 385 ‚Philol. Perdis rem: tace, amabo: abripite hunc intro acntum inter manus‘ et 467 ‚Tran. Et heus inbe illos illim amabo abscedere‘, quorum tamen versuum in priore quominus ‚perdis rem: tace, amabo‘ verba Delpho, Cullidamatis amicae, reliqua Philolucheti tribuamus, nihil obstat, in altero eum in libris ‚illine‘ non ‚illim‘ sit, Scaligeri emendatio ‚ambo‘ — ‚amabo‘ enim et ‚ambo‘ voces saepissime inter se confundi constat — veri simillima est. Nam in Bacchidum loco 1192 ss. ‚Non tibi in mentemst, te amabo ss.‘, quod haec verba Fl. Rit-

schelio duce Philoxeno tribuit, libri quidem rectissime ea assignant Bacchidi. In Asinariae autem illo loco maxime consentaneum esse nemo credo negabit, Phileniam amici miseritum Libanum orare, ut Argurippum exercere desinat. Cui si illa verba tribuuntur, de Libani responso sic statuendum est, ut 'Nam — clivom' verba ad mulierem dicat, deinde ad Argurippum sermonem convertat. In versu medio nescio an ante 'iam' inserendum sit 'eum'; nam 'quadrupedem' cum Fleckeiseno aliusque scribere pro 'quadrupedo', quae est Veteris et Ursiniani et Palatinorum lectio (cf. praeterea Mai auct. class. VIII. p. 412 cursu quadrupedio agit. adv. cl.), propter Frontonem non ardeo, qui p. 22 Nab. pariter atque hoc loco fit (cf. v. 116 deum herele iam tibi de hordeo, totum ni badissas), totum' et 'quadrupedo' inter se opponit; etsi aequae pernicitas eorum exercetur, sive quadrupedo eurrant atque exerceantur seu totum' cf. p. 156, sententias eius tolutares video nusquam quadrupedo concito cursu tenere. In terti versus principio quia ut in Lentschii indice philologico n. 1870 p. 239 propositum est, 'pos ted' pro 'postea' scribendum sit, non dubium videtur. — Addere hic liceat aliquot ex aliis fabulis Plautinis locos, ubi verba inter personas non recte videntur distributa esse.

Aul. III. 2. 9 Cong. Sed quid tibi, mendico homo, nos tactiost? quae res? Euel. Etiam rogitas?

Sic cum libris etiam Wagner; sed cum 'quae res?' formula semper apud Plautum — apud Terentium nullum novi exemplum — ad ea spectet, modo quae facta vel dicta sunt, tactio autem illa, de qua loquitur Congrio, facta sit sub finem eius scaenae, quae ab hac tertia est, 'quae res?' verba coei esse non possunt, sed cum Euelionis quae sequuntur verbis 'etiam rogitas?' coniungenda sunt, ut genus dicendi existat simillimum Asinariae loco II. 4. 71, 'quae res? tu libero homini male servos loquere? At rectissima est tralatice discriptio II. 1. 27 Eum. Quod tibi sempiternum

Salutare sit liberis procreandis.

Meg. Ita di faxint. Eum. Volo te uxorem domum ducere ss., quae omnia cum uni Eunomia Wagner, cur 'ita di faxint' verba Megadoro tribuerentur scire se negans, Heraldio et Guineti ducibus daret, enim fugit semper apud Plautum 'ita di faxint' formulam, nisi id, quod quis ut di faciant optat, ut' particula adiunctum subsequitur¹⁾, alter quae dixit comprobantis esse. Cuius usus leuculentissimum exemplum est Aul. IV. 10. 57 quae res tibi et gnatue tunc bene feliciterque vortat: 'ita di faxint' inquit cf. Aul. II. 2. 79 Istuc di bene vortat. — Ita di faxint. — Illud facito ut memineris.²⁾ Poen. IV. 2. 87 Quin prius disperibit faxo. — Ita di faxint. 89 Mens

¹⁾ cf. Ps. 923 ita ille faxit Iuppiter, ut ille palam ibidem adsiet. Amph. I. 1. 224 ita di faxint, ut tu potius sis. II. 1. 85 utinam di faxint, infecta dicta re eveniant tua. Aul. III. 6. 9 Immost et [ita] di faciant ut [semper] siet. Pers. 823 di faciant, ut id ibatis quod vos nunquam transeat cf. Amph. I. 1. 305 ubi etiam in quoque me ignorabit, quod ille faxit Iuppiter, ut ego hodie raso capite calvos capiam pillem.

²⁾ Guineti coniecturam 'Istuc di bene vortat. — Faxint. — Illud facito ut memineris' parum caute Wagnerum laudasse ex exemplis quae congestissima apparet; ipse Wagner aut 'istue' aut 'facito ut' delendum esse censuit. Mea quidem sententia de 'facito ut' expellendo cogitari non potest, cum 'facito ut memineris' formula sit (cf. Ba. 328, Cure. I. 3. 54, Ps. 515, Stich. 47; cf. facito in memoria habes Poen. V. 4. 108, V. 7. 47. ? Cas. III. 1. 9), quae fortasse etiam Mgt. 806 hac interpungendi ratione restituenda est: 'hoc facito, miles domum ubi advenerit, memineris, ne Philocomasium nomen'. Sed nunquam apud Plautum ad 'di bene vortant' formulam (Ps. 646, Aul. II. 3. 5, II. 1. 53, Trin. 302, 573, fragm. ap. Fest. Paul. p. 60, cf. di vortant bene Ter. Ad. 728, Eun. 390, Hec. 196, in exitu quidem versus) accusativum accedere reputanti 'istue' potius cum Langeno (mss. Rhen. XII. p. 431) delendum videtur, quod nescio an, cum in margine pro varia lectione aut correctura, illud' vocis adscriptum esset, postea in hunc locum irreperit.

collibertus faxo eris, si di volent. — Ita di faxint. Pers. 652 Divitias tu ex istae facies. — Ita di faxint. Capt. I. 2. 69 Hoc illum me mutare confido pote. — Ita di deaque faxint. Hec. 102 firmas hae vereor ut sint nuptiae. — Ita di deaque faxint. Haut. 161 Salvo adfuturum esse hic confido propediem. — Utinam ita di faxint. Hec. 354 Melinsenhast. — Utinam istuc ita di faxint. Most. 398 Morigorae tibi erimus umbrae. — Ita ille faxit Iuppiter. Cist. I. 1. 52 Multisque damno et mihi lucro sine meo eris saepe sumptus. — Di faxint. — Cure. V. 2. 10

Plan. Enim vero irascor. — Cure. Dixi equidem tibi unde ad me hic perveuerit: Quotiens dicendumst? elusi militem inquam in alea.

Ad Planesium ut dicat haec verba Curculio, nullo modo, ut videtur, fieri potest; neque enim etiam mulieri unde anulum haberet roganti dixit. At Phaedromo dixit, atque huic, enim vero irascor! verba adtribuenda sunt. Contra Planesio V. 2. 20

Phaedrome, obsecro, serva me. — Tanquam me et genium meum prior versus pars, quae Curculioni dari solet, videtur reddenda esse. Nam primum quidem Phaedromus modo parasito militem se dediturum esse promisit cumque tacere iussit; deinde quae Phaedromus respondet, tanquam me et genium meum! sc. te servabo, non apta sunt, si ad parasitum amica praesertim praesente dicit, at aptissima, si ad amicam; tum eis quae sequuntur verbis mulieris, non parasiti causam Phaedromus agit; mulieri denique, quippe cuius salus re vera in anulo posita sit, verba illa, Phaedrome, obsecro, serva me! optime conveniunt, quibus ab amico petit, ut militem percutetur de anulo. — Poen. III. 2. 27

Coll. Agite intro abite, Agorastocles,

Ne hic vos mecum conspiciatur leno uen fallaciae

Praepedimentum obiciatur. Milph. Hic homo sapienter sapit:

30 Facite quod iubet. Ag. Abcamus, set vos satis dictumst. Coll. Abi.

Ag. Abco, quaeso, di immortales. Coll. Quin abis? Ag. Abco. Milph. Sapis.

Agorastocles in Vetere Studemundio teste, vulgo Milphioni quae tribuuntur verba, Hic homo — iubet, advocatis potius assignanda sunt. Collabiscus enim cum dicit, agite intro abite, Agorastocles, Agorastoclem abire iubet cum Milphione servo; Agorastocles igitur aut Milphionis si essent illa verba, eis dicendum esse apparet, faciamus quod iubet. In v. 31, quaeso di immortales! verba Collabisco danda esse nuper intellexit Brix; eidem vel advocatis adscribendum est etiam „sapis“ vocabulum, quod parum apte tribuitur Milphioni. Ceterum in versu 30 corrupta verba, set vos satis dictumst! Geppert non sanavit, cum scriberet, aequi hoc satis dictumst? Cum enim et Collabiscum et advocatos de insidiis lenoni struendis omnia perspecta habere ex eis qui antecedunt versibus apparet, Agorastocles eos vix ac ne vix quidem num satis dictum sit interrogare potest. Una litterula deleta videtur opus esse ad locum emendandum, ser. abcamus: et vos: satis dictumst: abcamus! Agorastocles ad Milphionem dicit, set vos! sc. abite (cf. Most. 397 intro abi: et tu, Delphium. Pers. 790 salveto: et tu, bona liberta) ad advocatos et Collabiscum; satis dictumst! idem est quod alibi, verbum sat est! cf. Truc. II. 8. 14, Rud. III. 6. 28, Ba. 878, Capt. I. 2. 16. — Rud. III. 4. 62

Lab. Ignem magnum hic faciam. Daem. Quin ut humanum exuras tibi?

Lab. Immo haec ambas hic in ara ut vivas comburam. Daem. Id volo.

Num hercle ego te barba continuo arripiam, in ignem coniciam.

Cum aut dicendum sit, eone ut humanum exuras tibi? aut, quin (= quine, cf. quin Trin. 360, sin Merc. 143) h. e. t. i., Plantum potius scripsisse puto, quin [t]ut[e] humanum exuras tibi? In proxima versu, id volo! verba si ut vulgo fit Daemoni

tribuuntur, haec existit inepta sententia, ut senex, qui mulieres a leonibus vi defendat, id se velle dicat, ut ille ambas vivas comburat. Itaque illa vocabula cum eis quae antecedunt Labracis verbis sic coniungenda sunt, ut vivas comburam, id volo³⁾; cf. quae de hoc, id³⁾ pronomini usu exempla concessit Brix ad Trin. 850. Nam particula, unde iam orditur Daemonis oratio, ut saepissime explicanda est ellipsi quadam, nisi scribendum est, Iam hercle ego te³⁾ ss. cf. Most. 386, Poen. I. 2. 164, V. 5. 23, Truc. II. 2. 13, 32, IV. 2. 46.

Asin. V. 2. 90 Art. I domum. Phil. Da suum etiam, priusquam abis. De. I in crucem.

Phil. Immo intus potius: sequere haec me, mi anime. Arg. Ego vero sequor.

In prioris versu exitu Fl. ad hiatum explendum, abi³⁾ scripsit pro i³⁾; sed cum BD pro abis³⁾ habeant, abiis³⁾, ne in hoc potius vocabulo vitium insit videndum est. Atque una litterula ad illam scripturam addita opus est ad versum restituendum, ser. priusquam abitis. — I in crucem³⁾; de abitere³⁾ verbo cf. Epid. II. 2. 119, Rud. III. 4. 72, 5. 35. In alterius versus initio Philenium execranti seni aut quo ipsa potius itura sit aut illum potius in crucem iturum esse respondere potest, ut Ps. 335 ad Balionis execrationem, i in malam crucem³⁾ Pseudolus respondet, istne ibit Iuppiter lenonius³⁾. Hanc quidem sententiam facillimo negotio adipiscimur, si litteris vix mutatis scribemus, Immo tu ibis potius³⁾ se, in crucem; illam Fl. ita restituit, ut, intus³⁾ in intro mutatum post, potius³⁾ collocaret, equidem coniecerim, Immo cubitum potius³⁾ se. ibo, quibus in verbis acerbissima inest irrisio Demaeneti, qui Philenii noctem pactus erat.

Aul. II. 2. 34 Dum quidem ne quid perconteris, quod mihi non lubeat proloqui.

Wagnerus cum aliis versum ad suos numeros ita redegit, ut, mihi³⁾ ciceret, in margine autem sibi videri dicit ab ipso poeta scriptum fuisse, Dum quidem ne quod perconteris mihi non lubeat proloqui³⁾; sed ut homines docti Cure. III. 31, Licetne inforare, si incomitari non licet³⁾ et Pers. 137, Sicut istie leno nondum sex mensis Megaribus³⁾, haud³⁾ voce pro, non³⁾ substituta sine dubio recte emendaverunt, ita et hic et in eiusdem fabulae versu IV. 8. 10, video recipere se senem: ille me non videt³⁾ eadem medicina videtur atendum esse. Praeterea Stich. 163 in ea quam sequuntur Palatini libri recensione vercor ne antiquitus scriptum fuerit, At ego hui³⁾ (At ego non³⁾ Pall. cf. v. 160; A, Ego nunc³⁾ pausillulam in utero gesto famem³⁾. Etiam in Asinariae versu II. 1. 14, Sed quid hoc quod pieus ulum tundit? non temerariumst, ubi metrum utrumque et, non³⁾ et, haud³⁾ fert, illud in nostros libros interpolatione illatum esse, hoc Plautum scripsisse Nonii discimus testimonio, qui idem Poen. V. 2. 152 cum Gellio falso, non³⁾ pro, hui³⁾ vel, hui³⁾ affert. Item, hauscio³⁾ fortuna pro, nescio³⁾ substituta et Muellerrum Pros. p. 186. 312 Ba. 581, Foris pultare nescis: equis his in adhibuit? (It. et Pl. omm. his³⁾, quantum video, contra morem Plantinum emendavisse et Cure. V. 3. 46, Ego te vehementer perire, cupio ne tu me nescias³⁾ (Fl. om. tu.) emendandum esse puto. — Simili ratione Aul. II. 2. 84 sed nuptias

Hodie quin facimus nunquae causa est? — Immo edepol optima Brix mea quidem sententia rectissime ita correxit, ut pro, edepol³⁾ voce substitueret, herecle³⁾. Nam Wagneri ratio sic verba transponentis, nunquae est causa³⁾, quamvis facilis videatur, tamen refellitur usu Plantino; in huius enim generis formulis, est³⁾ semper

³⁾ Hoc ipso modo etiam in Vetere verba coniuncta esse, postquam haec scripsi, a Studemundio, qui etiam alibi de librorum scriptaris liberalissime me edocuit, certior factus sum.

cum obtinet locum, quem in libris quidem hic quoque habet cf. nulla causast quin Cas. V. 4. 24, Rud. IV. 4. 26, V. 3. 41, han causast quin Most. 434, quid causast quin Rud. III. 4. 53 (cf. Audr. 600), numquid causast quin Ps. 533, Trin. 1188, num quae causast quin Capt. II. 2. 103. Idem ,edepol' Meu. 92 in nostros libros irrepit pro ,herele', quod Nonius servavit, contrario vitio Mgl. 1270 in Decretatum et Ursinianum ,herele' pro ,edepol', quod nunc Vetus retinuit, idemque Men. 872 accidisse putaverim

Heu Edepol' (codd. herele) morbum acrium ac durum. di vostram fidem, ubi neque quod R. scripsit ,Heu morbum herele acrium ss.' ferri potest, quia ,h)en herele, edepol, ceastor' nunquam interposito vocabulo dirimuntur, et quod Spengel Brixio persuasit ,Heu herele morbum acutum. d. v. f.' violentius videtur. De ,heut' extra versum posito cf. Mgl. 1056. 1066, Poen. I. 2. 71, Men. 176. Fortasse etiam Stich. 474, ubi Pall. cum Ambr. in hac vitiosa scriptura consentiunt ,Lubente herele me facies. — Idem ego istuc scio' pro eodem ,herele' vocabulo potius ,pol' substituendum est quam cum Camerario verba sic transponenda ,Lubente me herele facies ss.; nam adiectivum vel adverbium in sententiae principio positum semper subsequitur ,herele' (vel ,neherele') neque intercedit aliud vocabulum nisi ,que' Capt. V. 4. 3. ,nimisque herele ego illum male formidabam.' Sed nunc Ba. 505 R. cum Fl. recte scripserit ,Ne tibi pol' haud longe os ab infortunios' pro ,Ne tibi herele ss.' ,valde dubito; equidem non memini ,pol' cum ,ne' particula coniuncti exemplum. — Plurima vero afferri possunt exempla, ubi librariorum vel negligentia vel fraude idem accidisse constat, ut Plautina verba aliis eiusdem fere potestatis vocabulis expulsi sint, ut Poen. V. 5. 38 in omnibus libris legitur cur non p. quin, in Pall. si non Mgl. 1245, qui non St. 208, filium Cist. II. 1. 47, emit Epid. III. 4. 51, diecbaut Men. 1046, ocululust Most. 275, ludos dat Rud. IV. 4. 9, producit Trin. 340 p. nisi, quin, gnatum, destinavit, aiebant, ocnulunt, ludos facit, prodit, in CD dabo i. e. dato Merc. 763, gelu Most. 193, sumere Pers. 762 p. cedo, algu, accipere, in B agere Ba. 477, magnificio Ps. 944 p. gerere, magnifico. Neque igitur metuo ne temere rem gerere videar, si Persae versum 30 ,Qua confidentia rogare tu a me argentum tantum audes?', quem R. iamh. septenarium ita effecit, ut ,tu a' vocabulis eiectis ,argentum' vocem post ,rogare' collocaret, hoc modo emendandum esse censo: ,Qua fiducia rogare tu a me argentum tantum audes?' (? tu tantum a me argentum audes) cf. Epid. V. 2. 32 qua fiducia ausis — filium meum dicere? — Similem emendandi rationem inveniendam esse credo Men. 307

non tu in illisce aedibus

Habitas? — Di illos homines qui illic habitant perdmnt,

ubi quam in textum quem dicunt recepit R. coniecturam ,Habitas? — Qui di illos qui illic h. p.' veram esse non posse Langen mus. Rhen. XII. p. 430 docuit, id quod Brixium Ritscheliamam scripturam repetentem videtur fefellisse. Neque verior est altera eiusdem Ritscheli coniectura ,Habitās. — Qui di homines, qui illic h. p.', quam idem Langen temere nuplexus est. Ubi enim haec exsecrandi formula invenitur, ,qui' semper coniunctum esse cum pronomine, atque ita ut id subsequatur neque aliud vocabulum

²⁾ Repugnant, nisi egregie fallor, in libris quidem modo Men. 696 ,nimis iracunde herele tandem', ubi ,nimis herele iracunde' scribere non dubito cf. Aul. I. 2. 28 nimis herele invitus, Capt. I. I. nimis herele — male (tam herele certe' non ,tam certe herele' Merc. 186), et 1003 ,Maximo hodie malo herele nostro istunc fertis: mittite', ubi R. cum metri causa olim Bothio auctore eum ipsum verborum ordinem restituisset, qui Plautino usu requiritur ,Maxime herele hodie malo nostro ss.', nuper (neue plantinische Excursus I. p. 176) Brixii coniecturam ,Maximo malo herele vostro hodie' praetulit.

interecedat; nam Trin. 937, ubi libri habent ‚Qui di te omnes perdant‘, iam Scaliger, quem Langenio auctore nunc quidem R. secutus est, ‚Qui te di o. p.‘ scribendum esse intellexit cf. Men. 933 qui te Juppiter dique omnes perduint. Pers. 296 Qui te di deaque — scis quid hinc porro dieturns fuerim. Rud. IV. 4. 122 qui te di omnes perdant. Cas. II. 4. 1 Qui illum di deaque omnes perdant. Men. 451. Phorm. 123 qui illum di omnes perduint. Pers. 783 Qui illu Persam male di omnes perdant. Trin. 923 qui istum di perdant. Enn. trag. rell. Ribb. ed. II. p. 57, 288 qui illum di deaque magno mactassint malo. Lucil. II. 8 M. qui te, Nomentane, malum iam cercera perdat. VI. 30 qui te bonus Juppiter. Cic. ad Att. IV. 7. 1 qui illi di irati.⁹⁾ Spengel autem quod Philol. XXX. p. 560 proposuit ‚Habitās. — Di illum hominem qui illic habitat perduint‘, per se quidem reprehendi non potest; sed non paulo lenior huc videtur emendatio: ‚Habet? — Di illos homines (? omnes) qui illic habitant perduint‘. ‚Habet‘ pro ‚habitat‘ recte sine dubio Fl. Curc. I. 1. 44 ‚Nempe huc lenoni qui hic habitat. — Recte tenes‘ restituit et restituendum puto Poen. V. 2. 133 ‚Leno hic habitat vicinus ss.‘ Luculentum huius ipsius vitii exemplum exstat in Diomedis libris I. p. 335 P, ubi in Naeviano versu Diomedē ipso ‚habet‘ formam testante ‚habitat‘ scriptum legitur.

Præterea conferas velim archetypi scripturam Men. 69 habet et Truculentū locum II. 1. 35, ubi A præbet ‚Velut hic est adulescens qui habitat hic, agrestis rusticus‘, BCD ‚Velut hic agrestis est adulescens, qui hic habet‘.

Sæpiissime autem librarios præcis vocabulorum formis recentiores substituisse nemo nescit, id quod eis quoque quos iam afferam locis videtur accidisse. Aul. II. 4. 18 ‚Pumex non aequet aridos atque hic est senex‘ et Pers. 296 ‚Nam id demum lepidumst triparcos homines, vetulos, aridos, anidos‘ ss. facillimo negotio ita restituuntur, ut ‚aridus‘ et ‚aridos‘ scribamus, quæ forma et C. I. L. I. 577, 2, 21 extat et Luciliū en usum esse Nonius p. 74, 20 auctor est; nam in priorē versū ‚atque‘ non ferendum, sed ‚quam‘ reponendum esse mihi quidem Fl. ann. 1867 p. 630 et Fuhrmann ib. p. 842 non persuaserunt, in altero autem cur ‚homines‘ vox cum Bothio et Ritschelio delenda sit, instam causam non video. — Curc. V. 4. 24 ‚tuas magnas minas‘

Non pluris facio quam ancillam meam quæ latinam lavat non dubito quin pro ‚lavat‘ reponendum sit ‚lavit‘; nam præter hunc locum Javās, lavat‘ ss. formæ apud Plautum semper habent medialem vim, activam ‚lavis, lavit‘ ss. cf. Most. III. 15. 10. Truc. V. 10. Quanta talibus in rebus librariorum libido sit, inde apparet quod Ampl. V. 1. 50 ‚Postquam peperit, pueros lavere (sic Non.) inssit nos‘ contra

⁹⁾ Namquam cum ad illam formulam accedant ‚hercle, pol, edepol, ecacost‘, Fleckeisenius misc. crit. p. 31 Merc. 436 recte scripsisse ‚hercle (qui) illanc di infelient‘ ss. persuadere mihi non possum. Neque quod Buecheler mus. rheu. XV. p. 433 coniecit ‚[Quin] hercle illanc di infelient ss.‘ verum videtur, cum in execrandi formulis ‚quin‘ particula nunquam a Plauto aut Terentio usurpetur; nam Pers. 296, ubi BCD habent ‚Quin te di deaque‘, Ambrosianus ‚qui‘ servavit, de Casinae autem loco III. 4. 19 ‚Quin hercle di te perdant postremo quidem‘ alia res est, quippe ubi ‚quin‘ vocabuli repetitione ludatur interpungendumque sit ‚Quin hercle ‚di te perdant‘ postremo quidem‘, quod si fit, non opus est cum Langenio sic verba transponere ‚Q. hercle te di p.‘ Cum Brizio autem Phil. XII. p. 655 ‚hercle di illanc infelient‘ scribi non posse ex eis apparet quæ Laugen I. l. disputavit. Mea quidem sententia ad Aululariae loci I. l. 11 ‚utinam me divi adaxint ad suspēdium‘ similitudinem legendum est: ‚hercle illanc divi infelient‘; de verborum ordine cf. Asin. II. 7. 60 ‚hercle istum di omnes perduint‘. Eandem formam nescio an Bothius recte restituerit Most. 222 ‚Di. me faciant quod voluit‘ ss. ubi R. ‚pol‘ post ‚di‘ inseruit et ‚velint‘ scripsit, hoc quidem præter necessitatem cf. Aul. IV. 10. 46 ‚tum me faciat quod volt magnus Iuppiter‘, illud recte factum esse tum credam, cum certum ‚pol‘ vocis in talibus formulis exemplum invenero, quod adhuc quidem mihi non contigit.

metrum atque usum Plautinum 'lavere' in 'lavare' et Truc. II. 3. 2 'Piscis ego credo — Minus diu lavare quam haec lavat Phronesium' 'lavare' in 'lavare' mutaverunt. Ceterum huius loci quam Varro L. L. IX. 106 in suis libris invenit scripturam 'lavari', rectissimo iudicio an librarii mendo tribuenda sit dabit; nam Plantinus usus 'lavari' flagitat, quod Decuratum qui exaravit casu aut conjectura invenisse Veteris et Ursiniani docet consensus, ut in Amphitruonis versu unus ex Parei Palatinis libris verum habet. — Pers. 176 'Memini et scio et calleo et commemini' tertium 'et' praeter eam conditionem, qua talium vocabulorum apud scaenicos correptiones fieri solent Mueller Pros. p. 309 cum intellexisset, de triplici 'et' delendo cogitavit; mea quidem sententia hoc loco librarii 'calleo' supposuerunt pro 'callo', ut Aul. III. 6. 22 'scatet' pro 'scatat' coniunctivo, Most. 278 'oleas' (oleant) pro 'olant', Pseud. 840 'fervent' pro 'fervont' (A). 'Sordere' formam si mecum statueris, ne in Poenuli quidem loco V. 4. 6 opus erit ulla mutatione: Arabis murrinus omnia odor complebat: hau sordere visus.

Festis dies, Venus, nec tuum finium ss.

Sed nunc Stich. 255 'Immo tu ut abs te munus nobis dares' R. Bothio auctore recte restituerit 'duis' formam, satis incertum videtur, cum multo facilius emendatio haec sit 'n. n. dates'; 'datere' autem ut pleraque quae dicuntur frequentativa a Plauto nonnumquam ita usurpatur, ut a simplici dandi verbo non differat cf. Most. 602 tu solus credo faenore argenti datas. Paen. III. 4. 2 tunc servos anrum [iam] ipsi lenoni datat, ubi eodd. 'dabat'.

Interdum factum est ut ipsi homines docti formas a poetae usui alienas in Plautum intulerint. Ut quamquam simplicis 'ferre' verbi perfectum nunquam apud Plautum non est 'tetuli' (cf. Amph. II. 2. 84. 168. Cist. III. 19. Ba. 482. 811. (900). Men. 381. 591. 629. Most. 471. Rud. prol. 68. IV. 1. 2. IV. 3. 101) ⁹⁾, tamen neque R. neque Fl. Ba. 230 'Mille et ducentos Philippos attulimus aures' pro 'attulimus' scribere dubitaverunt 'tulimus' et Pseudoli versum 706 'In libello hoc obsignato ad te attuli (sic BCD; A Studemundio teste 'obsonato abs te hoc attuli') pauxillulo' sic constituere 'In libello hoc obsignato quas tui pauxillulo'. Quorum versuum in illo iam Bothium verum invenisse persuasum habeo, cum scriberet 'Mille et ducentos Philippum attulimus anrum', quo quamvis insolito dicendi genere et ipsum Plautum usum esse Ba. 272 recte ut videtur statuit Pareus 'Mille et ducentos Philippum' (eodd. Due. et mille Philippum, R. Mille et due. Philippos) et usus est Varro ap. Gell. I. 16. 13 ad Romuli initium plus mille et centum annorum est. De Pseudoli autem loco, quem maxime perturbatum esse notum est, equidem indicium ferre non audeo. Neque Aululariae versum III. 2. 19 'Utinam mea mihi modo auferam quae attuli salva' aut Rudentis IV. 3. 101 'Ne iste hauserit quam conditionem tetulerit: ibo ad arbitrum', ut quibusdam hominibus doctis visum est, sic emendare licere iam credo appareat, ut illic 'ad [te] tui', hic 'tulerit' scribatur; sed hoc quidem loco cum etiam 'tetuli' indicativum cum Reizio aliisque substituere vetemur usui Plantino (cf. Ed. Becker in Studemundi 'Studiis' I. p. 218), nihil reliqui video nisi ut inter 'tetulerim' et 'ibo' vocabula versum excidisse putem, in Aulularia autem vel 'huc' cum Wagnero vel 'ad te' post 'quae' vocem inserendum videtur (cf. Pseud. I. 1. et Aul. III. 5. 24 ad te attuli).

Aul. III. 6. 33 Me. Potare ego hodie, Euclio, tecum volo.

Eu. Non potem ego quidem hercle. Me. At ego iussero Cadum nunc vini veteris a me adferrier.

⁹⁾ Primus, quantum scire possumus, bisyllaba perfecti forma usus est Terentius, apud quem trisyllaba in duobus modo Andriae versibus 806 et 832 invenitur.

In primo versu hiatus nescio an „ad te“ vocabulis post „hodie“ insertis explendus sit. In medio „potem“ coniunctivum satis posse intellegi Muellero Prok. p. 643 neganti plane assentior; accedit quod ut in nostris quidem libris Euelionis verba leguntur, Megalori responsum parum aptum est: nam sic non potaturum se esse, sed quod potet se habere neganti modo responderi potest. Denique aliquid exidisse etiam inde apparet, quod versum vix aliter metiri licet nisi hoc modo „Non pôtém égo quidem hèrele. — At ego iüssero“. Recte autem omnia videntur se habere, si versum sic fere explemus: Non [quod] potem ego quidem hercle [habeo]. — At ego inssero.

Ib. IV. 7. 17 Strobilum miror, ubi sit, quem ego me iusseram

Hic opperiri. nunc ego mecum cogito,

Si mihi dat operam, me illi irasci iniuriunt.

In secundo versu ex usu Plautino scribendum est „cum ego mecum cogito“ (? cum égo[met] mecum c. cf. Mgl. 1375). Exemplis huius formulae a Laebberto in libri quem de „quom“ particulae syntaxi composuit p. 211 ss. collectis adde Cas. V. 2. 27 „Sed quom cogito, non habuit gladium“. Eadem „cum“ particula non dubito quin et Amph. II. 2. 5 „ipsa de me scio, quoi voluptas Parumper datast, dum viri mei mihi potestas videndi fuit“ pro „dum“, cui particulae hic qui locus sit non video, restituenda et Cist. II. 3. 24 „Iam perducebam illam ad me suadela mea, Amis ei amplexast genua“ ss. post „ei“ vocem inserenda sit.

Ib. IV. 10. 1 Quis homo hic loquitur? — Ego sum. — Immo ego sum miser et misere perditus.

„miser“ vocem post „ego sum“ collocandam esse recte cum aliis vidit Wagner; sed restat etiam scrupulus. Ut enim semper Plautum „perii miser“ non „perii misere“ dicere constat, ita Cure. I. 2. 44 dicit „perditus sum miser“ et Mgl. 1253 „amore perditus misera“ non „misere“; itaque in Aululariae illo versu vereor ne una addita litterula scribendum sit: „Ego sum miser. — Immo ego sum et miser [et] perditus“. Idem adiectivum cum omnibus libris Mgl. 8 „Quae (maechera) misera gestit stragem facere ex hostibus“ et cum CD (B miserae) Ba. 208 „Immo ut eam credis? misera amans desiderat“ retinendum est, quo utroque loco Dousa et Acidalio auctoribus homines docti „misere“ substituerunt; nam cum affectuum verbis similibusque nunquam Plautus „misere“ adverbium coniungit, sed adiectivum cf. Mgl. 801 cupiet miser. Cure. I. 2. 65 mihi misero amanti. Pers. 177 amas pol misera. Truc. I. 2. 93 horresco misera. Merc. 212. 1014. Pseud. 784 metuo miser. Rud. II. 7. 3 nescio quem metuens miserae. Rud. II. 4. 28. Poen. V. 4. 79 misera timeo. Epid. III. 1. 1 exspectando exedor miser. Merc. 247 eura cruciabar miser. Cas. II. 3. 54 discrucior miser amore. Ba. 453. Trin. 103. Poen. I. 2. 155 discrucior miser. Cist. I. 1. 78 misera maeor. Cist. fragm. Ambros. (cf. Hermes I. p. 206) hic insanit miser. Ps. 300 miser amore pereo. Rud. II. 3. 66 id misera maestast. St. 349 miserae algebunt. Cure. II. 1. 7 ne medius disrumpar miser. St. 341 quoi misero medullam ventris percepit fames. Truc. II. 8. 2 mihi miserae condoluit caput. Rud. II. 3. 40 iactatae miserae. I. 2. 75 ut adflectantur miserae. Stich. 215 prae maerore miser consenui. Cas. II. 7. 9 ut festinabat miser. III. 2. 28 miseri ut festinant senes. Quibus ex locis apparet neque Cist. II. 1. 4 ullo modo de tali scriptura cogitandum esse: „lactor, erucior, agitor, stimulator, vorsor in amoris rotâ miser[e]“, Exanimor ss., sed cum Fleckeiseno uno ex tribus illis verbis „iuctor, erucior, agitor“ deleto scribendum esse „— — — stimûlor, vorsor in amoris rota miser, exanimor“, et eiusdem fabulae versum I. 2. 12 „Is amore misere hunc deperit mulierculam“ qui de suo addidit Terentianum potius usum secutum esse

(Andr. 520 scimus hanc quam misere amarit. Pant. 190 cum misere amat. Ad. 667 haud scio an illam misere nunc amet. Ad. 522 misere nimis cupio). Deinde nescio an et Cure. I. 3. 32, vident ut misere moliantur restituendum sit, 'miserere' et Trin. 1039 recte ante Ritschelium (Eae misere etiam ad parietem sunt fixae clavibus ferreis) pro librorum scriptura, 'Eae miserere' scriptum fuerit. 'Eae miserae' ss. Adverbii quidem 'misere' usus rarissimus apud Plautum est. Praeter eos quorum iam mentio facta est locos, nisi memoria me fallit, in his modo invenitur versibus: Asin. I. 1. 108 moriri sese misere mavolet. Aul. prol. 14 quo cum labore magno et misere viveret. Il. 4. 36 ceusens vero adeo parce et misere vivere (?; codd. adeo esse parcam et m. u.); veri simillimam puto Studemundi coniecturam, 'parcam et miserum n.', cf. uiuo miser Rud. I. 2. 39. miseri uiuunt Il. 1. 1. ut profecto uinus aetatem miser Amph. IV. 2. 3. tu uiues miser Cas. II. 6. 51. miseri uicitant suco suo Capt. I. 1. 15). Truc. II. 7. 14 hoc in mare abiit misereque perit. Ps. 74 est misere scriptum. Ba. 934 misere male mulebare. Poen. IV. 1. 2 meum crum misere macerat. Most. 985 me misere miseret. Cist. IV. 2. 21 sunt homines misere miseri. Pseud. 13 misere miser sum. Aul. deni-
misere
que IV. 9. 10 Veteris lectio, 'hen me miserum miserum (aniserere' adscripsit m. 2., omni. rell.) perit' ad hanc scripturam videtur referenda esse: 'hen me misere miserum, perit'.

Aul. IV. 10. 66 'Ei mihi: quod facinus ex te ego audio. — Cur cilas?' Videndum est, ne Plautus scripserit: 'Ei mihi: quod ego facinus ex te audio' ss.; hiatus in diuacresis admissus cui displicet, 'ted' scribat licet et hic et V. 14 'Quod ego facinus audio ex te?' — Euclioni huic seni subripuit. Omnibus enim aliis locis, ubi illa formula occurrit, pron. personale nunquam non subsequitur interrogatum¹⁾ cf. quid ego audio Amph. II. 2. 160. Poen. V. 2. 85 (Andr. 465). quid ego ex te audio Aul. IV. 10. 4. Epid. I. 1. 42. Il. 2. 62. Men. 1070. Ps. 347. Rud. III. 4. 34. quod ego hunc hominem facinus audiui loqui Aul. IV. 2. 9. quod ego facinus audio ex te Aul. V. 14. quod ego, Scenedre, seclus ex te audio Mgl. 289. sed quod ego facinus audio adueniens tuum Truc. II. 4. 31. Atque in plenioris formulae exemplis semper interrogatum sub ictu stat, nuda Mostellariae versus 365 inde a quarto pede et Trinummi versus 1080 exitum, quicquid de reliquo versu statuas, sic dimittendos esse perspicuum est: 'Quid ita? — Pater adest (Bb. rell. adatest). — Quid ego ex te audio? — Absumpti sumus (R. 'Quid ego ex te audio ss.;? adest. — [Hem], quid ego ex te audio? cf. Poen. V. 2. 85 hem, quid ego audio?), Immo — Quid iam? — non sunt nostrae aedis ste (B. aedis CD). — Quid ego ex te audio (Bergk. Beitr. z. lat. Gramn. I. p. 51 aedis stae. — Quid ego ex te audio, pariter R. in ed. II., nisi quod 'stae' scripsit, in procedosi sine dubio rectius cum Camerario aedis istae. — Quid ego ex te audio?*) — Traiectio verborum etiam Casinae versus II. 3. 13 ab hominibus doctis varie temptatus 'Uxor mea meaque amoenitas, quid tu agis? — Abi atque abstine manum' sanandus est; scr. 'quid tu agis? —

¹⁾ Idem Plautus observavit in simili formula 'quid ego video' Amph. II. 2. 149. Men. 1062. sed quid ego video Men. 463. Mgl. 1281. Rud. II. 4. 29. sed quid ego aspicio Pers. 787. quid ego oculis aspicio meis Men. 1001. sed quid ego apertas aedis nostras conspicio Aul. II. 8. 18. quem ego video Rud. II. 3. 3. nam quem ego aspicio Poen. V. 3. 3. semel dixit in cantico metri necessitate coactus Pseud. 1286 'quid video ego'.

²⁾ Eadem de causa quam mecum communicavit Studemund Eduardi Kellerhoffii de Aululariae illo versu coniecturam 'Ei mihi: quod ego ex te facinus audio ss.' probare non possum. Ceterum quamquam 'ei mihi' vocabula fere criticum aequare solent, tamen nonnumquam dactyli mensuram habent cf. Most. 265. 396; Ba. 106. 1174. Most. 308.

Manum abi atque abstine'. Simillima hyperbata habes Aul. II. 3. 3 vascula intus pure propra atque elne. Ad. 917 tu illas abi et triduce.

Ba. 161 Compendium edepol haut aetati optabile

Fecisti, quom istanc nactu's impudentiam.

Pecior magister te istaec docuit, non ego.

Nimio's tu ad istas res discipulis docilior

165 Quam ad illa quae te docui, ubi operam perdidisti.

Edepol fecisti furtum in aetatem malum,

Quom istaec flagitium me celavisti et patrem.

Pist. Istactenus tibi, Lyde, libertas datast

Orationis: satis est: sequere hac me ac tace.

v. 166 et 167, qui hic quidem in omnibus libris nostris post v. 169 leguntur, R. cum illo loco nullo modo stare posse perspexisset, post v. 165 traiecit, atque hoc sane ordine hi quattuor versus 166-9 in Vetere post v. 175 repetuntur. Sed ne sic quidem locus videtur expeditus esse; nam cum versibus 166-7 verbis mutatis idem prorsus atque versibus 161-2 coniungitur idque multo deterius — satis enim inepte Pistoelero probro datur potius quod flagitia sua paedagogum et patrem celaverit quam quod commiserit —, tantum abest ut utrumque versuum par eiusdem poetae esse mihi persuadere possim, ut posterius referendum esse censeam ad alteram fabulae recensionem vel retractationem, cuius etiam alia vestigia extare notum est. Quod hi versus infra cum Pistoelero responso coniuncti in Vetere redeunt, indicari ea re videtur, eum qui fabulam retractavit hos quattuor versus substituisse versibus 161-5. 168-9, ut hoc quidem loco fabulam breviaverit, quam alibi amplificavisse constat cf. Studenund, Festgruss der philolog. Gesellschaft zu Würzburg an die XXVI. Versammlung der deutschen Philologen und Schulmänner 1868 p. 40 ss.²⁾ Turbae autem librorum facillime inde explicantur, quod cum 166 167 168b 169b in margine adscripti essent, librarii versus 166-7 ut errore omissos in Plautinorum versuum ordinem receperunt, non item 168b 169b propter 168a 169a; cum autem nihilominus illi versus in margine non deleti essent, sed in Palatinorum archetypo etiam exstarent, accidit ut et in Vetere falso loco insererentur, et in eo libro, unde Ursinius atque Decurtatus fluxerunt, omitterentur. Eodem modo explicandum esse quod Menaechorum versus 1637-43 et suo loco et post 1028 leguntur Spengelius in libri qui inscribitur T. Maccius Plautus p. 49 ss. docuit. Retractationum autem versus antiquitus in margine adscriptos fuisse inde apparet, quod haud raro in aliena sede et ante et post eum locum quo pertinent hodie leguntur. Ut in Baechidibus qui tres versus in Palatinis modo servati respondent eis, qui in omnibus libris leguntur inter 511 et 515, inserti sunt post v. 519, in Mercatore v. 373-5 = 366-372 post v. 389

²⁾ Pariter Poenuli scenaeum III. 6. breviam voluisse credo eum, qui v. 13 'Tu sequere me intro, vos valet. — Et tu vale' scripsit; hoc enim versu admissio Plautinissimi versus 6-10 stare non possunt. Idem videtur egisse, qui in eadem fabula V. 3. 41 ss.

Nunc patre, si vis tuas videre filias

Me sequere. — Iam dudum equidem cupio et te sequor. —

Quid si eamus illis obviam? — At ne inter vias

Praeterbitamus metuo: nagne Iuppiter,

Restitue certas mi ex incertis nunc opes. —

Ego quidem meos mecum amores confido fore

versus 41-42 addidit. Nam hos versus eiusdem esse qui proximos scripsit persuadere mihi nequeo. Cum enim Haemonis filiae apud Veneris aedem sint, idem Agorastocles dicit, cum et senem, si suas velit videre filias, se sequi iubet et cum suadet ut illis secum obviam eat. Itaque aut v. 43-46 tollendi sunt, aut, quae mea quidem sententia est, 41-42.

88 Conferre si vis hospitalem, eceam attuli.

89 Ag. Agedum huc (A. ,huic', non ,huic', ut Geppert testatur)
ostende: est par probe, quam habeo domi:

93 Ergo hic apud me hospitium tibi praebebitur.

Numeri singulis versibus praepositi Palatinorum ordinem indicant; in Ambrosiano et v. 93 bis invenitur et versus sic se sequuntur: 81. 84-88. 82-83. 93. 89-92. 93, ut si v. 89 et priore 93 post 89 traieceris, utramque recensionem discretam habeas. Eam quam priore loco posuimus a Plauto abindiciandam esse evincitur ,Antidamas' forma, quam a Plautino usu abhorrere constat. Quae forma cum etiam in spuria Punicorum verborum interpretatione V. 1. 22 ss. usurpata sit — uam V. 2. 98 ,Surraptus sum illinc. hic me Antidamas, hospes tuos, Emit' ss., ubi metrum aut ,illim' aut ,Antidama' requirit, ,Antidamas' ex v. 91 illatum esse apparet —, utriusque loci unum eundemque auctorem esse veri non dissimile videtur. Lacuna quidem, quam inter versus 83 et 90 intercedere nemo non videt, fortasse eo referenda est, quod is qui locum retractavit v. 86 retinuit camque ob causam in margine repetere supersedit. — Retractatorem deprehendisse mihi videor etiam in Militis loco 986 ss.

Pal. Haec celox illius, quae hinc egreditur internuntia.

Py. Quae haec celox? — Pal. Aneilla illius est quae hinc egreditur foras,
Quae anulum istunc attulit, quem tibi dedi.

Quorum versuum in primo cum Palaestrio dicere non possit, mulierem, quae ex Pericleomeni nebulis exeat, egredi ut internuntia sit, sed internuntiam esse Acrotoleuti mulierem, quae egrediatur, comma post ,egreditur' vocem ponendum est. Quae autem mulier sit, cum Palaestrio satis militem docuerit, Pyrgopolinices interrogare non potest ,Quae haec celox?; qui enim talium formularum usus Plautinus est, sic interrogare in modo potest, qui quae persona in scenam ingressa est cum aut omnino non novit aut non statim agnoscit. Quod cum sensisset Bothius, ,Quae celox?' scripsit, ut quamvis perspicuis Palaestronis verbis prae nimio stupore non intellectis miles quam dicat celocem rogare putandus sit. Quae coniectura si vera est, Palaestrio quae respondet, ut in libris leguntur, recte se habere non posse manifestum est, qua de causa R. in opuse. II. p. 185** emendationem ita perficiendam esse censuit, ut ,huic' voce sublata sic reliqua verba traicerentur ,aneillulast illius, quae egreditur foras', eique adsensit Lorenz. Sed ne sic quidem locum sanatum esse persuadere mihi possum praesertim in antecedente versu verbis ita interpunctis, ut videntur interpungenda esse, sed etiam atque etiam omnia perpendenti res sic videtur se habere, ut ne una quidem in versus 987 scriptura litterula mutata alteruter versus aut 986 aut 987 ad scenicam quam dicunt retractionem referendus sit. Eadem enim fere efficitur sententia, sive v. 986 sive 987 cum v. 988 coniunxeris. Uter versus verus sit, Plautini sermonis peritis hominibus vix dubium esse poterit; Plautus enim si versum 987 scripsisset, ,est' ad ,quae haec celox' verba additum fuisse et constans docet usus neque Ritschelium l. l. fugit. Conciunxit autem hunc versum actor nescio quis, cui ,celox' verbum magis ex utilitis persona esse videbatur.

Ba. 552 Improbum istunc esse oportet hominem. — Ego ita esse arbitror.

Hiatu, ubi sermo ad alteram personam transit, quamquam Plautum prorsus abstinnisse non credo, tamen ut hic ,et' particula ante ,ego' vocem inserta cum tollendum esse putem, his efficitur locis: Curc. V. 3. 9 te volo. — Et ego te volo. V. 2. 50 Deos volo bene vortere istam rem nobis. — Et ego nobis omnibus. 75 spondeo. — Et ego ... spondeo. Cus. III. 5. 62 Et tu orato. Mgl. 1138 Neminem pol video nisi

hunc quem uolumus conuentum. — Et ego vos. Men. 652 Egomet. — Et ego. Most. 529 Hecules te ego inuoco. — Et ego ... Poen. V. 5. 51 Credo. — Et ego credo. Rud. IV. 4. 11 Iterum te saluto. — Et ego te. Trin. 565 Volt fieri liber. — Et ego esse locuples. Men. 1004 Spero. — Et ego item spero fore. Rud. IV. 3. 86 Nisi quia hunc mecum esse dico. — Et ego item esse aio meum. Trin. 1163 Spondeo. — Et ego spondeo itidem. Fortasse praeterea pro ,ita' scribendum est ,item' (ita' cf. Pers. 224 at propro. — Et pol ego ite B., ire CD). Eadem partem uereor ne exiderit et Men. 1007 ss.

Te Suracusis matrum esse dixi (codd. dixisti): [et] hic matris ibi.

Moschum tibi patrem fuisse dixi (D, dixit BaC, dixisti Bb): [et] huic itidem fuit

et Truc. II. 7. 23 ,Iubeo vos saluere. — [Et] nos te, Cyame' (codd. noster Geta) cf. Cist. IV. 2. 58 uos saluto. — Et nos te. — Quem hiatum Mgl. 1376 ,Stulte feci qui hunc amisi. ibo hinc intro nuuciam' homines docti in troch. septenarii dihaeresi accedente interpunctione aduixerunt uerba quidem sententia tolerabilem, tamen cum libri pro ,amis' habeant ,amisit', hard tenere coicere mihi uideor ita explendum esse ut scribamus ,amis[er]im'; de coniuuncto cf. Epid. III. 1. 6 absurde facis, qui angas te animi. Men. 805 male facis, quae insontem insimules. Saepissime autem librariorum incuria factum est, ut in verbalibus quae dicuntur terminationibus ,a' littera in ,m' litterae locum irreperit cf. Mgl. 116 nuntiet, 397 gesserit, 858 adducat, 861 extollat, 1006 obmiserit, Trin. 474 edit, Cas. II. 3. 11 placeat pro ,nuntiem' ss., Mgl. 1327 diiungit pro ,diiungimur'. Eodem vitio Trucenti locum V. 37, Auro hau ferro do-terrere potest ne amet, Stratophanes' depravatam esse ne Spengelius quidem sensit; cum enim miles Phronesium ne Strabacem amet minis detertere conatus sit, mulier respondere non potest, cum ferro Strabacem non deteriturum esse ne se amet, sed ipsam ne Strabacem, idque eam dixisse ex Stratophanis responso ,Qui malum bella aut faceta's, quae ames hominem istimodi? apparet, qua de causa ,detertere potes h[unc] ne amem' scribendum esse manifestum est.

Ba. 1000 Hoc hoc est quod [pectus] peracescit, hoc est demum quod per-erucior.

Hanc Hermannii scripturam Ritschelio et Fleckeiseno probatam propterea ueram putare nequeo, quod ,hoc' pronomini mensura a scaenico usu discrepat. Quod pronomen cum non corripiatur nisi eisdem condicionibus atque ,hie' et ,huc' aduerbia, ut et ipsum extra ictum positum sit et antecedit vox monosyllaba atque brevis — nam Ba. 720 ,Quid tu loqueris. — Hoc ut futuri sumus' ss. iam R. rectissime scripsit ,loquere. — Hoc ut' ss., Mgl. 229 ,Tute unus si recipere hoc ad te dicis' ss. idem ,Tute unus si hoc recipere ad te' ss. vel ,Tute hoc si unus' ss. (praef. Stichl p. XVII*). Cas. IV. 4. 2 Sospes iter incipe hoc ut viro tuo semper sis superstes' Guietus ,incipe hoc, viro ut' ss., Ps. 140 autem ,Hoc eorum opus' uerba ionicum a maiori aequare putanda sunt, si sic recte se habet versus initium, id quod maxime dubium est, quod R. denique Mgl. 1002 in notis dixit licere etiam ,heu hoc Menestor", nequaquam licere ipse credo iam intellexit —, pronomen igitur illud cum praeter cas quas diximus condiciones non corripiatur, quae in libris leguntur, nisi sic metiri non licet:

Hoc hoc est quod — peracescit, hoc est demum quod pererucior.

Versus igitur octonarius anap. est, ut ei qui antecedunt, lacuna autem explenda est ,eor' uocabulo, cuius usum apud Plautum frequentissimum esse constat.

Ib. 1192 ss. Non tibi venit in mentem amabo (Spengel T. M. Pl. p. 232
non tibi am. v. in m.),

Si, dum vivas, tibi bene facias, iam pol id quidem esse haud perlonginquom? Catalecticos versus ut efficerent, R. amabo' et quidem' vocibus deletis iam' in priorem versum post non' vocabulum reiecit, Fl. in priore non tibi in mente est tibi amabo' scripsit, in altero iam' expunxit. Quod vocabulum quamquam corruptum esse patet, tamen unde corruptum sit haud difficile est inventu; nam et ad sententiam aptissimum est et proxime a librorum scriptura abest, tam' i. e. tamen, quam formam praeter Festum p. 360 M. ei quoque notam, qui Terentiana verba (Ad. II. 3. 14) ,ne tam quidem' quamvis inepte sic interpretatus est, tam pro tantum, an tam pro tamen?, at librariis prorsus incognitam, etiam Merc. 734 in iam' trauisise satis certa videtur Bothii coniectura. Cum pol' autem coniunctam habes etiam Stich. 44 ,Etsi illi improbi sint atque niter Nos faciant quam aequomst, tam (sic A. rell. tamen') pol Nostrum officium meminisse decet', unde nimirum acrostichi auctor cum sumpsit, Senex castigat mulieres, quod eae viros Tam perseverant peregrinantis pauperes Ita sustinere' ss.; nam hic quoque tam' idem atque tamen' esse necess' est, quamquam nemo videtur perpexisse cf. fabulae versum 99 ,Bonas ut aequomst facere facitis, quom tamen absentis viros Proinde habetis quasi praesentes sint'. Praeterea ea usum esse cum qui Mercatoris prologi versus 34 ss. confeit ,Quae nihil attingunt ad rem nec sunt usni, Tam amator profert saepe adverso tempore', non dubito quin recte statuerit Bothius. Sed num Pers. 275 ,Qui nunc sic tamen (sic A) es molestus' Koeh in mus. Rhen. XXV. pag. 618 Palatinorum lectione tam' recto abusus sit ad tamen' formam commendandam, parum certum videtur. Neque in Rudentis loco IV. 6. 6 ,Ubi ubi erit, tamen iam (sic Vet., Decurt. om. iam)' investigabo et mecum nd to adducam senul Plesidippum', de tam' forma cogitare licet, sed quae inter Veteris et Decurtati lectiones intercedit

ratio, cum haec archetypi scriptura videatur fuisse ^{iam} tamen' — emendatas enim lectiones in archetypo inter lineas adscriptas saepissime et in Vetere cum mendosis coniunctas et in reliquis Palatinis omissas esse constat —, cum Fleckeiseno aliisque tamen' expuncto iam' intactum relinquendum est cf. Epid. III. 4. 56 ego illam requiram iam ubi ubi est. Andr. 684 iam ubi ubi erit, inventum tibi curabo et mecum adductum tuom Pamphilum. Sed hos locos illa forma adhibita sanandos esse non prorsus videtur veri dissimile: Epid. IV. 2. 18 tam(en) ero matris filia. Poen. I. 2. 70 qui(bu)s ego tam(en) abstinco manus. Truc. IV. 3. 59 tam(en) ab ingenio est improbus.

Ib. 1196 Ne obnoxius filio sim et servo. — Mel meum, amabo, istace fiunt:

Tuust: unde illum sumere censes, nisi quod tute illi dederis?

In priore versu primum quidem offendit amabo' vocis usus,¹⁾ quippe quae semper cum enuntiato aut interrogativo aut imperativo coniungatur; nam Asin. III. 3. 117 ,amabo, Libane, iam sat est' et Mgl. 1084 ,iamiam sat amabost' iam sat est' idem esse apparet atque iam satis habe' (cf. Merc. 1002 obsecro satis iam ut habeatis), Cist. autem I. 2. 112 ,nolito acriter eum inelamare: utut erga me est meritis, mihi cordist tamen: sed amabo tranquille' et Truc. IV. 4. 19 ss. ,Immo amabo ut hos dies aliquos sinas eum esse apud me. — Minime. — Amabo' facillime ex eis quae antecedunt supplentur imperativi, deinde Asin. III. 3. 102 ,amabo, faciam quod voles: da istuc argentum nobis'

¹⁾ In Persae versu 849 libri cum amabo' voci eundem, quem in ceteris huius formulae exemplis habet (Truc. I. 2. 94. III. 2. 28. V. 6 i intro amabo) locum tribuant ,Patrono intro amabo', non recte videtur R. conieciisse: Intro i patrono amabo'; fortasse scribendum est: ,Patrone mi, i intro amabo'.

sic potius verba sunt interpungenda *amabo* — faciam quod iubes —, da istuc a. n.⁴, *Ba.* denique 1149 *Eho, amabo.* — Quo illae abeunt, ubi aliquid excidisse metro indicatur, die⁴ potius post *amabo* inserendum quam cum *Ritschelio* illae⁴ scribendum esse iam alio loco (*Philol.* XXIX. p. 304⁵) non temere contendisse mihi videor. Accedit quod *Nicobuli* ne meretrici obsecutus filio et servo obnoxius sit timentis animum *Bacchis* satis inepte ita confirmare studet, ut talia fieri respondeat, sc. ut patres et domini filii et servis obnoxii sint. Deinde qui inter haec verba et ea quae sequuntur intercedit sententiarum nexus satis obscurus est. Quae offensiones cunctae tolluntur, si in versus exitu — hanc enim ipsam versuum partem saepissime gravissima damna fecisse quis est quin sciat? — librorum memoriam hoc modo mutamus *istae⁴ mitte* cf. *Amph.* V. 1. 49 *mitte ista.* *Poen.* III. 1. 71 *mitte istae.* *Ad.* 838 *mitte iam istae.* *Trin.* 1168 ea missa facias omnia. *Eun.* 90 *missa istae⁴ face.* 864 *missa haec faciamus.* Iam *Bacchis* seni dicit: istum timorem missum fac; nam tuus est filius atque tibi potius obnoxius semper erit, cum pecuniam non habeat, nisi tu dederis. — Truculenti etiam extremus versus IV. 2. 7, tu perge ut lubet ludin istos⁴ gravissime corruptus est, ubi homines docti in *Dousse* coniectura *ludere*⁴ pro *ludin*⁴ scribentis acquieverunt, sed *istos*⁴ quoque vocem mendosam esse necesse est; nam de uno modo agi cum ex eis quae antecedunt (cf. v. 2. 3. 4. 6) tum ex proximis *Diniarchi* verbis *Quis iste est qui perit?*⁴ apparet. *Planti* manum ut restituant fortasse aliis continget; non absurdum quidem hoc videtur: *tu perge ut lubet sublin[ere] ist[i] os*⁴ (cf. *Merc.* 604). — Neque minus *damnis* obnoxius locus est initium versuum, cuius rei cum in ceteris fibulis tum in eadem *Truculento* multa exstant exempla. Ex quibus unum afferam, cuius emendationem mihi successisse putaverim. Versus II. 6. 28 talis est in libris:

Ere nudius quintus natus quidem ille est quid postea.

Extrema duo vocabula *Stratophanis* esse manifestum est; reliqua omnia *Asaphio* tribui solent. *Ere*⁴ vocem homines docti alius aliter emendare conati sunt. *Herele*⁴, quae *Ritschelii* (opusc. II. p. 255**) coniectura est, non magis hoc loco ferri potest quam *Cist.* I. 1. 54, ubi *Equidem herele addam operam sedulo* in libris legitur,¹²⁾ quoniam in veteribus scriptis neque mulieres Romanae per *Hereuleum* deirant neque viri per *Castorem*⁴. *Hodie*⁴ cum *Kampnanno* scripserunt *Geppert* et *Spengel*, quae tamen verborum coniunctio *hodie nudiusquintus*⁴ valde displicet, quamquam *Plautum*, hic dies *hodie*⁴ dixisse me non fugit. Speciosissima est *Fleckeiseni* coniectura (ann. 1871 p. 810) *Perii, nudiusquintus ss.*⁴; sed longe simplicissimum hoc videtur: *[Loqu]ere.* — *Nudius quintus natus ille quidemst.* — Quid postea? De *loquere*⁴ verbi usu, quod cum eis quae antecedunt militis verbis coniungendum est, cf. *Ed. Becker* I. 1. p. 132 ss.; *quidem*⁴ particulam cum aliis post *ille*⁴ traicere eo minus dubitavi, quod haud raro fulso loco in libris *Palatinis* invenitur cf. *Mgl.* 483. *Poen.* III. 3. 36. *True.* II. 2. 10.

Cure. II. 3. 58

forte aspicio militem:

Aggredior hominem: saluto adveniens: salve, inquit mihi.

¹²⁾ Fortasse scribendum est *Equidem hanc addam operam sedulo*, i. e. dabo quam poseis operam cf. do tibi operam hanc *Poen.* IV. 2. 32. tibi hanc operam dico *Ps.* 560. hanc operam tibi dico *Phorm.* 62; *addo*⁴ idem fere hic est atque *dabo*⁴ cf. *Poen.* V. 4. 34 quom sibi nimis placent minusque addunt (sic *A* et *Lambini* veteres libri, *dant*⁴ *Paris.*, omni. *ll.*) operam, ut(i) placeant viris. Etiam *Mgl.* 59 idem *herele*⁴ vocabulum in *Palatinis* veram scripturam *here*⁴ vel *herei*⁴ expulit, *Poen.* vero IV. 2. 42 in *Deurrato* manifesta interpolatione factum est ex *perde* nullum⁴ (i. e. perdent illum) *perhercle* nullum⁴. Dubito an etiam *Rud.* V. 3. 57 *Res solutast, Gripe: ego habeo herele at ego me mavolo*⁴ (*Fl.* habeo. — [*Tu*] *herele*: at e. m. m.) antiquius scriptum fuerit *ego habeo argentum.* — At ego me *mavolo*⁴, *argentum*⁴ autem vocabulo nescio quo casu mutilato librarii *herele*⁴ sibi legere visi sint.

Curculio de milite, in quem in Caria se incidisse dicit, ita verba facit ut de homine et sibi et Phaedromo notissimo. Cuius militis, ut hodie fabula in libris legitur, nusquam ante hunc locum fit mentio. Fieri sane potuit in eis quae inter II. 2. 23 et 24 excidisse recte videtur Fl. sensisse; sed etiamsi facta est, tamen vix ita, ut Phaedromus adfuerit: nam qua alia de causa militis absentis Phaedromo praesente mentio facienda erat, nisi ut illum Planesium amicam destinasse certior fieret? De hac autem re Phaedromum nihil compertum habere inde apparet, quod II. 2. 78 militem in alea Planesium ut amores suos invocavisse audiens maxime miratur. Neque igitur videtur Curculio militem sine alia nota, ne nomine quidem addito, ut notum hominem posse commemorare. Quae si recte disputata sunt, aliquid inter versus 58—59 excidisse necesse est, fuisse autem potest tale quid fere:

militem

[Therapontigonum, qui anno erat hic: novistin? — Novi et scio].

Etiam Epid. III. 2. 12 ss.

Dum tibi ego placeam atque obsequar, memm terguum floccifacio. —

Nam quid ita? — Quia ego tuum patrem faciam perenticiadam. —

Quid istuc est verbi. — Nil moror vetera et volgata verba:

Peratim ductare: at ego — folitum ductitabo

cum inter versus 12 et 13 aliquid periisse suspicor, cum sententiae parum cohaerere videantur, tum inter 14 et 15 plures versus intercidisse persuasum habeo; nam primum quidem ut in similibus locis (Curc. I. 1. 31. Cist. II. 3. 61. Pacud. 608. Phorm. 343) Epidico quid verbi 'perenticiada' sit explicandum est, deinde versus 15 nullo modo intellegi potest, nisi sic fere Epidiciens perrexerit: sed minus quam deest de me praedicavi; nam etiam alii servi gloriari possunt se eros peratim ductare: at ego [erum] folitum ductitabo. — Neque Rudentis locum IV. 3. 82 ss.

num qui minus,

Si veniat nunc dominus quovis, ego qui inspectavi procul

Te hunc habere fur sum quam tu?

aliter expedire possum nisi ita, ut post v. 82 aliquid nescio quo casu interceptum esse statuam. Nam 'procul inspectavit' Trachalio Gripum vidulum in mari excepiisse (cf. v. 80 Quemne ego excepi in mari. — At ego inspectavi e litore), habere etiam nunc videt; deinde non ea de causa, quod procul inspectaverit Gripum vidulum excepiisse et habere sciat, forein se non minus quam illum fore Trachalio dicere potest, sed si dominum quaerentem illum habere celet. Quibus de causis haec fere excidisse mihi videntur:

ego qui inspectavi procul

[To in mari excepiisse, si non illi quaerenti indico]

Te hunc habere ss.

Eadem fabula vereor ne etiam ante versum V. 3. 38 'Salvos sum: leno labascit: libertas portenditur' iacturam fecerit; nam in eis quae leno modo dixit nihil inest, unde Gripus illum labascero colligere possit. Idem accidisse videtur inter Stichum versus 607 et 608; cum enim Pamphilus Gelasimo ne exiret monenti, quia iam Athenis homines noctu in via afflictiuntur, v. 607 responderit:

Tanto plureis, qui defendant, ire adversum iussero,

qui tandem Epignomus proximo versu fratrem, quia parasitus tantopere suadeat ne ebitat, non ire potest dicere? Quae difficultas mea quidem sententia tolli non potest, nisi Pamphilum verba excidisse statuimus, quibus metum quendam simulavit.

Capt. I. 2. 1 ss. 'istos captivos duos, Heri quos emi —, His indito catenas singularias' et Poen. III. 5. 25 'Hi qui illum dudum conciliaverunt mihi Peregrinum Spar-

tanum, id nunc his cerebrum uritur, 'eis' pro 'his' scribendum est ex certissimo usu Plantino. Neque enim substantivi vel pronominis notio intermisso enuntiato relativo repetitur, 'hie' pronomine, sed aut 'is' aut, id quod rarius fieri recte dicit Brix ad Trin. 328, 'illo' pronominibus, cuius usus exemplum ad illos locos magis appositum vix afferri potest quam Poen. III. 3. 31 hunc chlamydatum quem vides, ei Mars iratust. Eadem de causa et Capt. prol. 1 ss., 'Hos quos videtis stare captivos duos, Vineti quia astant, hi stant nubo non sedent', si in secundi versus principio homines docti recte coniecerunt, 'Vineti quia nstant' (BD Illi qui astant), 'i' scribendum est, neque Most. 858 ss., 'Servi qui, quom culpa carent, tamen malum metuunt, Hii (sic hoc loco libri,

ubi repetuntur hi versus in Menaechnis B habet metno^{unt} ui, de CD nihil dicit R.) solent esse eris utiles' R. cum FZ 'hi' pro 'hii' scribere debuit, sed 'i', quae forma etiam v. 863 ex eadem scriptura videtur restituenda esse (cf. Mgl. 753 B hii, Lorenzo auctore Phil. XXXII. p. 416, rell. ii). Saepissime autem librarios 'i' et 'is' (= eis) formis, quippe quas minus intellegent, 'h' litteram addidisse, ut 'hie' pronomini formae existerent, notissima res est. Quid quod non raro etiam pro 'is' nominativo, 'his' scriperunt (ut in A quoque Stich. 53), unde nonnullis locis, 'hie' ortum est, ut Capt. prol. 19. II. 2. 85. Cas. IV. 1. 9. Men. 650, fortasse etiam Trin. 814, 'Adferre se non petere hic (R. hinc) dicet'. Denique librorum in his rebus quanti fides sit, quo melius perspicatur, mentionem facere liceat versuum Epid. II. 2. 54 et Poen. V. 2. 151, ubi Vetus habet, 'harum' pro 'earum'; nam in Epidici loco Ambrosianus Studemundio auctore habet, 'earum', quod iam Brix in ann. philol. 1870 p. 766 restituit, non 'harum', ut testatur Geppert.

Cist. IV. 1. 8 Lampadiscus servus postquam Phanostratae de anu quid nuntiet interroganti omnia quae dudum confessa sit eam iam infitias ire respondit, sic pergit:

Nam herele ego illam anum inridere me ut sinam? satiust mihi

Quovis exitio intirere.

„Nun' particula ellipsi quidam explicari potest, qua ratione cum aliis locis explicanda est tum his illius non dissimilibus Amph. I. 1. 298, Ba. 847, Cas. III. 5. 19, Pseud. 1248. In 'herele' autem interiectionis usu haereo, quippe quae in interrogatione locum non habet. Nam Pseud. 626 Ambrosiani scripturam, 'tibi herele dem' (rell. 'tibi ego dem') ad librarii errorem referendum esse apparet, Men. autem 453, non ad eam rem herele otiosos homines decuit deligi? 'herele' praeter libros a Ritschelio additum est, neque maiorem fidem habet quod idem ib. 536 in notis proponit: 'Quid istuc? armillae herele ubi sunt? Idem dicendum est de 'pol, edepol, ceastor' interiectionibus; nam Aul. II. 4. 7, 'Pol si quis vellet, haud non velles dividi', si quidem recte ut videtur Brix, 'pol' scripsit pro tralaticia lectione 'post', non cause est cur cum Wagnero enuntiatum interrogativum esse putemus. In Cistellariae quidem versu, 'quam' particulam ante 'illam' vocem inserta scribendum esse censeo: „Nam herele ego [quam] illam anum inridere me ut sinam, satiust mihi' ss." cf. Amph. IV. 1. 9 nam me quam illum questionem inquisitam hodie amittere mortuom, satiust. Ba. 512 verum quam illa umquam de men pecunia ramenta fiat plumea propensior, mendicium malum mendicando vincere. Cas. I. 1. 23 herele me suspensio, quam tu eius potior fias, satiust mortuom. — In extrema haec scena videndum est ne Phautus scripserit:

nam obsecro unde haec gestium[st]?

An quis deus obiecit hanc ante ostium nostrum quasi

Dedita opera in tempore ipso ss.,

libri habent, 'aut' pro 'an', ut Ambr. Most. 681.

Ib. IV. 2. 23 Ille nunc laetus est quisquis est qui illam habet,

Quae neque illa illi quicquam usui est et mihi potest.

De altero versu quicquid statuendum est, hoc quidem certum est aut post ,est' vocabulum inserendum aut ex ea restituendum esse ,et' cf. Rud. IV. 4. 39 hoc neque istio usust et illi miseræ suppetias feret.

Epid. I. 2. 44

Epid. Mihi dolet quom ego vapulo.

Strat. Quid tu nunc? patierin nt ego me interimam?

Hanc in alterius versu principio verborum distinctionem falsam esse eo evincitur, quod ,quid nunc? formulae neque apud Plautum neque apud Terentium aliud umquam vocabulum additur vel interponitur. Hac de causa etiam ,iam' particula a Ritschelio Ps. 1330 ,Quidnunc? num quid iratus es aut mihi' post ,nunc' addita longe abicienda est (cf. Ba. 884 Quid nunc? impure, num quid debetur tibi?)¹⁹). In Epidici igitur loco sic potius verba interpungendi sunt: ,Quid tu? nunc patierin' ss.; ,nunc' in interrogationis initio positi quae vis sit, intelleges, si sic fere ex fabulae argumento sententiam suppleveris: nunc cum maxime in eo est, ut voto potiar, nt me interimam patierisne? Idem genus dicendi, cuius frequentissimus apud Plautum usus est, in his quoque versibus videtur restituendus esse: Capt. III. 5. 59 Quid tu? una nocte postularavi ...? Rud. IV. 3. 54 Quid tu? nunquam audivisti ...? Trin. 116 Quid tu? adulescentem ... quin eum restituis? Men. 1117 Quid vos? tum patri filii quot eratis? Mgl. 958 quid hic? uudest? 961 Quid ea? ingenium ... est? 1021 quid ego? astabo ...? Most. 977 quid is? aedis emit? — Interpunctio, non omnium librorum scriptura etiam Nonii testimonio confirmata mutanda est Pers. 234 ,Quid metuis? — Metuo hercle vero', ubi hoc quidem recte intellexit R., neque Toxilo quid metueret interroganti respondere potuisse Dordalium se metuere, et ex Dordali verbis apparere Toxilum potius interrogavisse num metueret, sed ,Eequid metuis? — Hercle vero' conicentem fugit neque umquam a Plauto aut Terentio in responsis nudum ,hercle vero' usurpari, sed semper coniunctum cum aliqua vocula, ut ,ego h. v., ita h. v., metuo h. v.', et eandem sententiam hac interpungendi ratione effici: ,Quid? metuis? — Metuo hercle vero' cf. v. 357 Quid? metuis ne te vendam? — Non metuo pater. — Falso exclamationis signum posuit Geppert Cas. II. 8. 30 ,Ut tibi dum vivam, bene velin plus quam mihi!'; exclamationem enim hoc enuntiatiui esse Plautus si voluisset, scripsisset ,volam', non ,velim'. Immo sic locus explicandus est: Olyupio cum dixerit ,Ut tibi morigerus hodie, ut voluptati fui!, Lyssidamus respondet, ita sibi cum morigerum et voluptati fuisse, ut ei, dum vivat, bene velit plus quam sibi.

Mil. glor. 88 Quo oppidum Ephesus: idē (B, omu. CD) miles meus erus,

Qui hinc ad forum abiit, gloriosus, impudens —

91 Ait sese ultro omnis mulieres sectarier.

¹⁹ Ut in Philol. XXVII. p. 407 ,quid nunc' formulam recte mihi videor restituisse Amph. I. 1. 277 et Mgl. 341, de quo loco idem sentit Lorenz (Philol. XXXII. p. 304), ita etiam Asin. III. 3. 121 ,Quid? nunc quoniam — nos delusistis, datisne argentum? restituendam esse hi docent loci: Capt. V. 1. 9 quid nunc? quoniam tecum servavi fidem. Truc. prol. 4 Quid nunc? daturin estis an non? Aul. II. 2. 77 quid nunc? etiam mihi despondes filiam? Ba. 1167 quid nunc? etiam (R. iam) redditis nobis ss. Neque persuadere mihi possum, Ritschelium Trin. 468 recte verba sic distinxisse: ,Quid? nunc si in aedem ad cenam veneris' ss., cum vulgo ,quid nunc?' verba coniungerentur. Ceterum ,qui nunc?' quamquam Pseud. 154 BCD (A Studemundio auctore ,quid') habent, Amph. II. 2. 123 BD (ex Parei Palatinis unus ,quid', rell. ,quin'), Epid. III. 4. 80 A (B ,quid'), tamen Plautinorum locorum numerus, ubi ,quid' traditum est (de Terentio v. Eun. 1025. Ad. 947), tantus est, ut Fl. ,qui nunc' non minus quam ,qui iam' pro ,quid iam' in epist. crit. p. XVIII. iniuria defendisse putandus sit.

Pro *idē* R. et Fl. cum Bothio *indē* scribunt atque cum v. 91 coniunctum volunt, quam structuram Lorenz (Phil. XXXII. p. 276) merito nimis duram dicit. Idem quod cum Lipsio *indē* miles meus erust' vel *indest* miles meus erus' scribendum esse censuit, ipse sensit pro *indē* potius expectari *hine*; praeterea militem Ephesi natum esse neque usquam indicatur neque necesse est. Proxime abest a Veteris scriptura neque quiequam habet offensionis *illest* miles meus erus' cf. Cist. I. 2. 4 illam quae hinc fleus abiit. I. 3. 43 illam quae dudum fleus hinc abiit ad matrem suam. Trin. 6 illaec huc quae abiit intro. Inter d et ll litteras variant libri v. 1207, *Et illē* ago telli *illiberabo* B, *Et idem* ago *telliberabo* CD, ubi neque Ritschelii coniectura, *Item* illinc ego te *liberabo* neque Ribbeckii a Lorenzo addito tamen dubitationis signo recepta, *Item* illum ego te *liberabo* ferri potest; fortasse in librorum memoria nihil aliud latet nisi *Equidem* ego te *liberabo*: de *equidem* ego' cf. Rud. IV. 4. 33 *Equidem* ego neque partem posco ss. Ba. 435 id *equidem* ego certo scio. Aul. fragm. ap. Non. 396, 7 non *equidem* ego qua (?) aequa) voluptate sumsi neque tetigi. Merc. 264 amavi herele *equidem* ego olim (Pall., A male ,eq. herele ego o.'). Amph. II. 2. 132 *equidem* ego ex te audivi (Fl., 'ego eq.' codd.). Veteris scriptura *telli illiberabo* ex mera dittographia orta videtur, ut Truc. II. 6. 47 *me inme in meum* ex *mel meum* ortum esse constat.

Ib. 977 Herele occasionem lepidam ut mulierem excludam foras.

Pro *excludam* librorum lectione, quam R. Fl. Lor. secuti sunt, Lambinus scripsit *extrudam*, sic disputans: *extruditur* foras qui intus est, *excluditur* qui vult quidem introire, sed prohibetur introitu; atqui Philocomasium erat apud militem et in domo militis; non igitur convenienter neque apte dici potest miles eam *excludere* foras, sed *extrudere* foras. Quae egregie disputata sunt; semper enim apud Plantum atque Terentium *excludere* idem est atque *non admittere*, non recipere' cf. Asin. III. 3. 6. Men. 668. 671. 1040. Truc. II. 5. 5. Eum. 49. 88. 98. 159. Hec. 339. Ad. 119 (Andr. 386), at *extrudi* dicitur qui domo, ubi habitat aut quo receptus est, expellitur cf. Aul. prol. 38. I. 1. 5. 31. Cas. IV. I. 18. Cist. II. 1. 53. Mgl. 1124. Poen. V. 4. 49. Rud. IV. 4. 2. 21. Truc. I. 1. 68. Eun. 737. Hemit. 589. 806. Hec. 173. Ph. 692. 913.

Ib. 1134 Satis ut commoditas usque quaque me adiuuat.

Lorenz in *commoditas* vocabulo non offendisset, nisi cum fugisset scribendum esse *Commoditas* cf. Pseud. 669 Opportunitas, Asin. II. 2. 2 Lubentia, Capt. IV. 2. 84 Lux, Laetitia, Gaudium, 97 Saturitas, Cist. IV. 1. 18. Rud. I. 4. 11. Pseud. 709 Spes, Capt. IV. 2. 84. Asin. III. 3. 123. 127. 128. Cist. III. 13. IV. 2. 76. Most. 351. Pseud. 769. Ad. 761 Salus, Poen. IV. 2. 24 Ignavia.

Ib. 1296. Nam ego hanc arcesso Philocomasium.

Hanc archetypi scripturam esse cum Veteris et Decurtati consensus doceat, Ursiniani autem lectio *acersam* librarii sive erroris sive coniecturae tribuenda sit, tamen R. hanc quam reciperet dignam putavit. Tantum autem abest ut ceterorum librorum lectioni praestet, ut totum locum turbet. Ea enim admissa *nam* particula quid sibi velit intelligi non potest, ut non mirum sit, quod Ribbeck et Lorenz — nam hi cum Fleckeiseno Ritschelium secuti sunt — in ea offenderunt, quorum ille *nunc* adeo *arcessam* in mus. Rhen. XII. p. 610 coniecit scribendum esse, hic in notis *nunc* habere negat quo referatur. At archetypum si sequimur, *nunc* facillime ex certo quodam usu Plautino explicari potest. Ut enim iam alii viderunt (cf. Brix ad Trin. 23), haec particula non raro a Plauto post generalem quam dicunt sententiam ita usurpatur, ut qua re commotus is qui loquitur sententia illa usus sit indicetur. Optime autem hic usus illustratur his locis Plautinis, ubi plenior est oratio: Trin. 1054 hoc qui in mentem ve-

nerit mihi? modo re ipsa commonitus sum: nam ego ss., Ba. 387 id. opera expertus sum esse ita: nam ss., Truc. II. 7. 4 nam hoc qui sciam ne quis id quaerat ex me, domiat qui facit improba facta amator. Exemplis a Brixio collectis (Trin. 25 nam ego amicum hodie meum —, Men. 96 Nam ego ad Menaechnum hunc eo¹⁴), Capt. III. 1. 4 Nam herele ego huic die —, 18 Nam ut dudum hinc abii —, Cist. I. 2. 4 Nam illam ego olim —, Mgl. 948 Nam ego hodie ad Seleucum regem —, Truc. I. 1. 58 Nam mihi haec meretrix —, Most. 1044 Nam erus me postquam rus misit —) addenda sunt Amph. II. 2. 5 Nam ego id nunc experior —, Most. 133 Nam ego ad illud frugi usque et probus fui, 874 Nam nunc domi nostrae tot pessumi vivunt, Pers. 471 nam ego hodie compendi feci, Pseud. 792 Nam ego si iuratus pessimum hominem quaerere (ubi Ladewig Philol. XVII. p. 761 perperam scripsit Ne ego ss.), Poen. II. 4 Nam ego hodie —, Rud. IV. 2. 19 Nam ego nunc —, Truc. IV. 4. 3 Nam mihi dividiaest, fortasse etiam Pseud. 577 nam ego in meo prius pectore (R. iam in meo pectore ego prius); egregie idem genus dicendi restituit Brix Aul. IV. 1. 17 ,nam erus meus amat' ss., ubi libri ,nunc' pro ,nam' habent. Tam constans autem est in his locis ,nam ego' vocabulorum coniunctio — Captivorum enim locus III. 1. 4 ,Nam herele ego' ss. suam habet excusationem, quoniam inter ,nam herele' verba numquam aliud vocabulum nisi pronomen cum ,quidem' particula coniectum interponitur —, ut neque Cist. I. 2. 4 sic verba transponere dubitem ,Nam ego illanc olim', neque Capt. III. 1. 18 ,Nam ut (vulgo scribitur ,uti') dudum hinc abii' aut Truc. II. 7. 4 ,Nam hoc qui sciam ne quis id quaerat ex me', quo utroque loco aliquid excidisse metrum indicio est, ,ego' vocem inserere, id quod in posteriore etiam iam Mueller Pros. p. 746 coniecit. Neque veri videtur dissimile, eandem vocem etiam Ba. 388 ,Nam ut in Ephesum hinc abii' excidisse. — De eiusdem fabulae loco 1324 ss.

Py. Ne fle'. Phil. Non queo,

1325 Quom te video. Py. Habe bonum animum. — Phil. Scio ego quid debeat mihi.

Pal. Nam nil miror si lubenter, Philocomasium, tu hic eras,

Quom ego servos, quando adspicio hunc, lacrimo, quia diungimur

Lorenz in Phil. XXXII. p. 437 non recte videtur negasse v. 1325 et 1326 ullo contineri sententiarum vinculo neque ,nam' particulam quo referatur habere. Immo ,nam' particula in initio orationis posita, qua alter alterius dicta comprobaturus est, ellipsi quadam explicanda est ut Capt. IV. 2. 116, Trin. 747, Pseud. 970, ubi Ritschelins an ,iam' potius scribendum esset dubitare non debuit, quibus locis exempla addenda sunt ,namque' particulae a Brixio in Trinmumi editionis alterius p. 122 collecta. Itaque non vereri non possum, ut recte Lorenz inter illos versus interposuerit 1338-1343. — Liceat mihi hic de ,namque' particulae usu hoc addere, numquam ea aut Plautum aut Terentium uti nisi ante vocales. Nam Amph. II. 2. 198 ,Namque de illo subditivo Sosia mirumst nimis, Certe de istoc Amplitruone iam alterum mirumst magis' etiam aliis de causis aut ,Nam quom — nimis' cum Muellero Pros. p. 20¹ aut ,Quamquam — nimis' scribendum videtur. Quod autem L. Mueller Lucil. p. 244 Plantina verba a Nonio p. 149, 9 et 205, 4 servata sic emendare sibi visus est ,Namque coloratum frontem habet, petilust, habrus', utroque loco in libris recte legitur ,nam'.

Ib. 1301 Iamdudum res paratust: heus Palaestrio

Aurum, ornamenta, vestem, pretiosa omnia

Duc adiutores tecum ad navim qui ferant.

¹⁴ Suo iure hic Brixium ,hunc' tralaticium (R. nunc) conservasse praeter militis illum locum docet Truc. I. 1. 58; ad hiatum explendum non dubito quin cum Muellero Pros. p. 508. Nachtr. p. 80 ss. ,nunc' post ,hunc' addendum sit.

In primo versu pro ‚paratast heus‘, ut R. Fl. Lor. Pylade duce ediderunt, cum libri habeant B ‚paratas si‘, CD ‚paratast‘; vix dubium esse potest quin scribendum sit ‚paratast‘: i, Palaestrio, praesertim quia Palaestrio in v. 1305 respondet ‚eo‘ cf. Merc. 787 ss. Syra, ei, rogato —. Eo. Phorm. 309 Abi, Phaedria, eum require atque huc adduce. — Eo. Eun. 445 Abi, vise. — Eo. Ba. 902 i, vide sitne ibi. — Abeo ad forum igitur. Cas. IV. 2. 12 ss. Abi — Eo. Simile dicendi genus restituendum esse puto facillima emendatione Rud. II. 5. 24 ‚eus si Ptolemaecratia cape hanc urnam tibi‘, ubi Fl. Camorario duce coniecit ‚Heus Ptolemaecratia, cape sis hanc urnam tibi‘; scr. ‚Heus éxi, Ptolemaecratia, cape hanc urnam tibi‘ cf. Cure. II. 2. 26 Heus [exi], Phaedrome, exi, exi, inquam, ocus. Pers. 459 Sagaristio, heus exi atque educe virginem. Poen. I. 1. 203 heus i foras, Agorastocles.

Ib. 1405

Non licet mihi dicere? —

Dic. — Oratus sum ‚ad te venirē‘ (B, ad te amittire CD). — qua ro

(B, ‚quirere‘ CDa, ‚quirere‘ Db) ausus. — Em tibi.

Hoc loco ut hand paucis huius fabulae Decurtatus et Ursinianus archetypi scripturam maiore fide servaverunt quam Vetus, qui ut alibi (cf. 1317 ‚eant ventus‘ CD i. e. ‚eas, ventus‘, ‚adventus‘ B) ita hic interpolationem respicit. Primus R. cum intellexisset vulgatam lectionem ‚ad te venire‘ nullo modo ferri posse — ipse autem coniecit ‚oratus sum huc venire‘ —, Buggius CD libris duobus ad eam restituendum esse perspexit, sed emendationem non perfecit; nam quae Veteris simul lectione ‚venire‘ servata existit versus forma ne a Lorenzo quidem improbata. Dic. — Oratu^a sum ad eam venire‘ in-elegantior est, quam quae Plauto tribui possit. Equidem non dubito, quin Decurtati Ursinianiue testimonium cum Veteris hoc modo coniungendum sit: ‚Dic. — Oratus sum ad eam ut irem‘. In posteriore versus parte, quam R. sic constituit ‚Quare ausus? en tibi‘, recte librorum testimoniis coniunctis et his adhibitis locis Anl. IV. 10. 10, Ps. 348 cur id ausu's facere?, Men. 493 cur ausu's facere?, Epid. V. 2. 45 cur dare ausu's? (cf. ib. v. 32 qua fiducia ausu's ss.) haec efficitur scriptura: ‚Quor ire ausu's? em tibi‘.

Merc. 891. Ego istum in tranquetu osistam (B, ‚in transqueto tuto sistam‘ rell.): ne time.

R. Acidalio (tibi istunc) et Camerario (in tranquillo et tuto) ducibus ‚Ego [tibi] istunc in tranquillo et tuto sistam: ne time‘ scripsit, Buggius nuper (Philol. XXXI. p. 249) proposuit ‚Ego [tibi] istunc in quieto, tuto sistam: ne time‘; mihi quidem coniunctis demum Camerarii et Buggii inventis librorum memoriae satisfieri videtur:

Ego istum in tranquillo, quieto, tuto sistam: ne time.

Men. 143 egregia Brixii emendatio ‚Dic mihi, eumquam (codd. nunquam) tu uidisti tabulam pictam in pariete‘ comprobatur Ausonii testimonio, cuius Planti editores ad unum omnes videntur immemores fuisse, in epistulae ad Gregorium filium sexto edyllio praemissae principio his verbis utentis ‚eumquam uidisti nebulam (scr. tabulam) pictam in pariete‘.

Ib. 292. Nam equidem insanum esse te certo scio.

R. et Brix quod ad verum explendum ‚edepol‘ post ‚equidem‘ vocem inseruerunt, fugit eos ut etiam alios inter ‚nam‘ et ‚herele, edepol, pol‘ voces a Plauto nunquam alia vocabula interponi nisi pronomina cum ‚quidem‘ particula coniuncta. Mihi quidem videtur facillima emendatione scribendum esse ‚Nam equidem [insanum] insanum esse te certo scio‘: ‚insanum insanus‘ dictum est ut ‚stulte stultus, docte doctus, impudenter impudens‘, de ‚insanum‘ adverbio cf. Ba. 761 insanum magnum molior negotium. Most.

908 insanum bonam porticum. Trin. 673 insanum malumst hospitium. Nervol. ap. Non. 127, 26 insanum valde deamat. Mgl. 24 insinum bene (A, 'insane bene' cum Varrone reliqui libri Plautini).

Ib. 821. Tu negas? — Nego hercle vero. — Immo (Immo B) hec eludere negas. Immo hercle' Vahlen (mus. Rhen. XVI. p. 638) restituit, qui idem acumen loci quod sit egregie illustravit; in exitu quidem versus R. quod coniecit 'ludere negas' ferri non posse Luchs (in Studemundi studiis I. p. 39) docuit. Quae ab eodem commemoratur Studemundi coniectura 'ridicule negas', ingeniosa sane est, neque propterea, quod non ita prope ad librorum scripturam accedit, ea nondum Plauti manus restituta esse mihi videtur; sed desidero vocabulum aliquod et vehementius, cum senex iam adeo exacerbatu sit, ut Menaechmum in eisdem atque illius filiam aedibus habitare se negantem insanissimum esse modo dixerit, et quod 'vero' illi etiam aptius respondeat. Cum autem saepissime et d atque p litterae inter se confundantur — ex una hac fabula haec meminimus exempli: 116 delam, 204 proderent, 309 idse, 590 datiar, 685 dostilla, 962 perderam, 1019 derire, 1142 dotaui — et syllabarum traiectiones gravissimarum turbarum causae fuerint (cf. Merc. 150 'ob esse sequentem' pro 'esse obsequentem', Rud. V. 3. 31 'defraudandum daret' pro 'defraudares dandum'), coniecerim pro 'ludere' scribendum esse 'peiture', qua de forma v. quae Usener ann. phil. XCI. p. 227 et Lorenz Philol. XXVII. p. 549 disputauerunt.

Most. 1026 Quaeso edepol huc me aspecta et responde mihi.

R. et Lorenz scribere non dubitaverunt 'ad me huc specta'; sed quod dicendi genus in libris traditum est, defenditur Amphitruonis loco II. 1. 118 Sosia. age me huc aspice.

Pseud. 245 Moramur: mane: est colloqui qui volunt te.

Haec librorum scriptura num vera sit dubitanti Miellero (Pros. p. 199 A) plane assentior; nam recte dicitur aut 'est colloqui qui vult te' (cf. Poen. V. 1. 159 est qui illam conventam esse vult) aut 'sunt colloqui qui volunt te' (cf. Cist. IV. 2. 37 mulier, mane: sunt qui volunt te conventam). Atque ille quidem coniecit 'est colloqui quod volo te' vel 'volim te' Capt. prol. 53 comparans 'sed etiamst paucis vos quod monitos voluerim' (cf. praeterea Asin. I. 3. 79 ut ego est etiam prius abis quod volo loqui. Anl. II. 2. 2 paucis, Euclio, est quod te volo de communi re appellare. Ba. 1149 est quod te volo secreto. Pseud. 462 sunt quae te volumus perecontari); sed multo leniore medicina videtur locus sanari posse, ser. 'mane: em, colloqui qui volunt te' cf. Merc. 702 ss. em quoi te et tua quae tu habcas commendes viro, em quoi decem talenta dotis detuli. Stich. 376 em qui ventrem vestiam. Eandem particulam etiam in duobus Truclenti locis II. 5. 25 et II. 6. 50 librariorum inscitia obliteratam esse puto. Illic enim cum libri habeant 'Face ut accumbam, accede, adiutare sic decet puerperam', non acquiescendum videtur in Parei coniectura 'adiuta: sic' ss., sed paulo propius accedendum ad librorum lectionem hoc modo adiuta: em sic decet puerperam' cf. Asin. III. 3. 114 sein ut dicam? em sic: abi, laudo. Rud. II. 5. 6 em sic volo te ferre honeste ut ego fero. Truc. IV. 3. 13 diversae state: em sic istuc volo. Ad. 169 hic propter hunc assiste: em sic volo. In altero loco 'Is te dono: adduce hoc tu istas: sed istae reginae domi suae fuere ambae ss.' cum 'sed' particula quomodo intelligi possit me quidem fugiat, Plautum scripsisse censeo 'em istae reginae duae' ss.; antecedentis autem vocabuli extrema littera vitio repetita, ad quam rem plurima menda referenda esse notum est, ut librarum male seduli 'sed' scriberent facile fieri potuisse nemo non concedet.

Ib. 1192 Quid merces? quantillo argenti te conduxit Pseudolus? 'argenti', ut cum Pylade R. et Fl. ediderunt, quamquam scriptum legitur in CD, tamen

cum neutra pronominum et adiectivorum nisi nominativo vel accusativo casu nunquam a Plauto aut Terentio coniungantur cum genetivis, quin vera sit dubitari non potest Camerarii emendatio *argento*ⁱ, quae praesertim Veteris lectione *argento*ⁱ plane comprobatur. Quia scriptura hic idem atque multis aliis locis acidisse indicatur, ut emendata lectio in archetypo supra lineam adscripta in Decuratio atque Ursiniano omissa (cf. Most. 185 donā B, dona CD), in Vetere cum corrupta coniuncta sit. Eadem ratione nescio an Truc. IV. 4. 17 ex librorum lectionibus *quia si* (B) et *quasi* (CD) archetypi

scripturam fuisse. Quia si colligendum sit, quod si verum est, vix dubium videtur quin Plantus scripserit: *Qui, si unum ostium obsideatur, aliud perflugium petat* (sic Bothe, codd. geritⁱ). Loci sententia haec est: mus aetatem suam nunquam uni cubili committit, sed plura habet, ut si unius ostium obsideatur, in aliud perflugere possit. — Haud raro iam in Palatinorum archetypo dum hoc modo lectiones coniunctae fuisse illorum librorum consensu docemur. Hinc videntur cum horum locorum scripturae ex-

plicandae esse Asin. III. 3. 127 *au quid est olim homini salute melius* (olimini; olim^{hom} corruptum esse recte iam indicavit Lorenz ad Mgl. 2), Mgl. 1061 *talentum Philippium*

huic opus auristⁱ (Philippum; de auro Philippo cf. Cure. III. 70. Mgl. 1064. Poen. III.

2. 22. Trin. 965), ib. 1251 *si parem sapientiam hic habet ac formam* (hiebet^{ha}), tum Truc.

IV. 3. 68 *Eundem pul te iudicasse quidem istam rem intellego* (Eunde ul ss., i. e. Eump[s]e ul[tro] te iudicasse pridem i. r. i. cf. Cas. III. 4. 12 quin eapse ultro mihi negavit ss., Truc. I. 2. 16 ultro ipsi adgerunt ad nos, IV. 3. 77 eapse ultro ut factum sit, fecit omnem rem palam; ultro^{mp} iam Muellero Pros. p. 714 in mentem venisse nunc video, *pridem* Spengelii est) et I. 1. 65 *Qui manifesta ac odiosum sibi esse memorabat mala*, quam lectionem librariorum, ut aliquid latini restituerent, Fleckeiseni coniectura (in ann. nov. phil. 1870 p. 711) *Quem impense odiosum* ss. ductus suspicio concinnavisse ex

hac scriptura *Quae infesta odiosum*^{m ac} i. e. *Quem infeste odiosum* (cf. Pseud. 487. ubi pro

meo gnato libri habent *me cognato*^{m o} i. e. *acc gnato*). De dicendi genere *infeste odiosum* certissima res est Plantum adiectivis atque adverbis saepissime adverbium eiusdem sive stirpis sive significationis addere cf. *parce parvus* Aul. II. 4. 35, *misere miser* Cist. IV. 2. 21. Ps. 13, *seite scitus* Cas. III. 1. 8, *unice unus* Asin. I. 3. 56. Ba. 207. 407. Stich. II. Truc. I. 2. 91, *impudenter impudens* Rud. IV. 3. 38. *docte perdoctus* Mgl. 258, *mirimodis uirabilis* Trin. 931, *perspicue palam* Aul. II. 2. 11, *propre strenue* 86, *propre cito* Cas. III. 6. 17, *propre ocus* Cist. III. 8, *propre celeriter* Rud. V. 2. 36, *propre celer* Trin. 1002, *celeriter calidus* Epid. 1. 2. 39, *inique iniurius* Epid. IV. 1. 24, *callide faciendus* Merc. 35, *inepte stultus* Most. 495, *misere male* Ba. 934, *repente subito* Mgl. 177, *firme fidus* 1015, *graphice facetus* Pers. 306, *vorsute malus* Ps. 1017, *sanete pius* Rud. III. 6. 5, *docte vorsutus*, Stich. 561, *produeite prodigus* Nervol. ap. Fest. p. 229, 21, *stultus pueriliter* Stich. 591. Quibus locis cum idem omnibus praeter unum Stichi 591, qui tamen excusis versus necessitate excusatur, verborum ordo communis sit, ut adverbium praecedat¹⁹, et vix recte Brix cum Gepperto Capt.

¹⁹ Alia res est de Cure. IV. 1. 1 *edepol nugatorem lepidum lepide hunc nactus* Phaedromus, Rud. II. 4. 12 non licet te sic placidule bellam belle tangere (cf. V. 3. 35 benigne itum addebet bene merenti bene referre gratiam), Asin. III. 3. 86 *i sane bella belle*, Cure. IV. 2. 35 *sequere istum bella belle* (cf. bene ambulaⁱ et *i belle, belliatula* Cas. IV. 2. 28), ubi adverbium cum verbo coniungendum est cf. Amph. I. 1.

III. 3. 10 scripsit 'omnis res palamst [perspicue]' atque R. Stich. 11 'unus unice' (codd. unice unus), et Aul. IV. 9. 10 'heu me miserum miserum' quod in Vetere man. 2 super posterius 'miserum' adscripsit 'miser' si verum est — neque dubito quin verum sit —, ad prius potius 'miserum' referendum videtur. Idem denique genus dicendi nescio an restituendum sit Truc. II. 6. 12 'strenui nimio plus prosunt populo quam argute cati' (BC 'arguiteccati', D 'arguteccati', vulg. 'arguti et cati'). —

Rud. prol. 8 ss. Et alia signa de caelo ad terram accidunt.

Qui est imperator divom atque hominum Iuppiter,

Is nos per gentes alium alia disparat.

In v. 10 qui inter 'alium' et 'alia' voces intercedit hiatus, alius alia ratione cum explere studuit; facillimo vero negotio vitium sic tollitur, ut una litterula mutata scribamus 'aliud' (sc. signum cf. v. 8) alia disparat'. In eiusdem prologi versu 70 'Nam Areturus signum sum omnium acerrimum' simplicissime hiatus removetur 'omnium' vocabuli extremis litteris ita duplicatis 'omnium unum acerrimum'. Simili ratione eiusdem fabulae hi versus videntur sanandi esse: I. 2. 18 'Filiolam ego unam [quam] habui, eam unam perdidit', II. 3. 80 'ut capse succineta [it] aquam calefactat[ū], ut lavemus' (calefactare enim aquam sacerdos Veneria dici non potest, cum aquam nondum habeat, ad quam petendum Ampelisca missa est, sed calefactatura esse), IV. 4. 74 'si praeterhac unum verbum faxis hodie, ego [hoc] tibi comminuam caput' (hoc sc. scipione cf. Amph. I. 3. 22. Pers. 816; Pseud. 151 ita animati estis vincere hoc sc. tergimum), V. 2. 26 'Nummi [illi] octingenti auri in marsupio inferunt' (cf. IV. 4. 89 isti — in isto uidulo), 50 'deiera te argentum mihi daturam Eodem die, [tui] uiduli ubi sis potitus', V. 3. 26 'habe cum hoc? — [Hoc?] alio est opus' (cf. Most. 369 certe? — [Certe], inquam. Merc. 214 responde, [quaeso]). — Quaeso, quid rogas?).

Rud. I. 1. 3 Detexit ventus villam: quid verbis opust?

Non ventus fuit, verum Aleumena Euripidi:

Ita omnis de tecto deturbavit tegulas:

Illustriores fecit fenestrasque indidit.

Ventum eadem tegulas et omnes de tecto deturbasse et illustriores fecisse fenestrasque indidisse absurde dictum est; immo villa vento illustrior facta fenestrataque est (cf. I. 2. 13 villam integrandam intellego totam mihi: nam nunc perluet ea quam cribrum crebrius), itaque scribendum est in v. 6 'illustriorem', quae autem inter hunc versum et verba 'detexit ventus villam' intercedunt, pro parenthesi habenda sunt.

Stich. 497 Perii hercle vero plane, nil obnoxie.

De Gelliana (VI. 17. 4) huius loci scriptura 'Nunc ego hercle perii plane, non obnoxie' R. in notis dicit 'Nunc hercle ego' esse debere, atque ita Hertz in Gellii editione scripsit, ut mihi quidem videtur, non recte; nam utrumque et 'nunc ego hercle perii' et 'nunc hercle ego perii' prorsus ab usu Plautino abhorret. Neque enim umquam Plautus ait 'ego hercle perii' vel 'hercle ego perii' dicit, sed 'perii hercle ego' cf. Aul. III. 1. 6, Cas. III. 5. 44, IV. 3. 11, Rud. IV. 4. 87, V. 2. 18 (Truc. IV. 2. 16)¹⁶⁾, aut omnino 'hercle'

122 optumo optume optimum operam das, Most. 187 stultam stulte facere, Mgl. 763 bonus bene ut malos descripsit mores. Cas. V. 4. 7 malae male monstrant, Men. 602 viro me malo male nuptam, Ps. 197 iurando iure malo male quaerunt rem, Trin. 68 malis verbis multis multum obirigem.

¹⁶⁾ Addo Plautum semper dicere 'perii hercle, interii hercle', non 'hercle perii, h. interii', neque umquam intercedere aliud vocabulum; nam Merc. 709 'equidem hercle oppido perii miser', 'hercle' pertinet ad 'equidem'. Neque videtur dixisse 'perii hercle miser', sed 'perii hercle ego miser' nam Epid. III. 1. 5,

vocabulo in huius generis formulis ab *anne* vel *tum* particularis incipientibus utitur, sed *pol*, cuius rei Geppert non memor erat, cum Cas. III. 5. 44 scriberet [*Tum*] perii hercle ego miser, cf. nunc *pol* ego perii Most. 536, Poen. III. 5. 42, Rud. III. 6. 6, tum *pol* ego perii Merc. 510, Truc. II. 7. 57, tum *pol* ego interii Ps. 910, ubi Ritschelium *tum* expungentem fugit praeter illas formulas nullum *pol* particulae cum *perii*, *interii* ss. vocabulis continetate exstare exemplum; *edepol* uno quod sciam invenitur loco Truc. II. 6. 67 *planissime edepol perii*, ubi cur Plautus non ut solet *hercle* scripserit, nulla causa est perspicua. Sic igitur res se habet, ut aut si quid in Gelliana scriptura mutandum videtur, non in traiectione illa acquiescendum, sed etiam *pol* pro *hercle* reponendum sit, aut nulla facta mutatione dicendum sit Gellium memoria lapsum esse, ut etiam alibi lapsum esse constat (cf. XIII. 30. 6, ubi in Poenuli versu V. 2. 152 *non pro hand* contra metrum affert).

Trin. 227 Sed hoc non liquet nec satis cogitatumst,

230 Amorin me un rei obsequi potius par sit.

Librorum scripturam quod R. ita servare posse sibi visus est, ut *rei* dativum pro spondeo haberet, veror ne eum opinio fefellerit. Nam tantum adest ut huius mensurae ullum praeterea apud scaenicos exstet certum exemplum, ut dativo illo semper monosyllabo nisi esse videantur. Nam etiam hos locos Merc. 983 *Adulescentes rei agendae isti magis solent operam dare* (si quidem versus Plautinus est), Truc. II. 4. 24 *Utinam a principio rei item parvissem meae* (nam haec Palatinorum lectio verior videtur Ambrosiani *Utinam item a principio rei peperissem meae*), Men. 234 *Hic annus sextust* (Pall. *sextus est*, Ambr. om. *Studenndio auctore est*), postquam ei rei operam damus (quamquam haec scriptura num vera sit, maxime dubium esse infra videbimus) monosyllabam admittere mensuram nemo non videt, Militis autem versus 77 *Rei* (BC, *regi* D) hunc diem nulli operam decretumst dare initium corruptum esse constat (R. [*Ei*] rei hunc, Lorenz. *Regi hunc* cum D). Itaque Lorenz quoque erravit, cum Mostellarine versum 91 sic metiretur. Quando hic natus, ei rei argumenta dicam, ubi R. rectissime librorum scripturam. Quando hic natus est, ei rei argumenta dicam (cf. Trin. 522) secutus est.¹⁾ Accedit quod etiam in ceterorum quintae declinationis vocabulorum dativis idem videtur observavisse scaenici; neque enim ullus est locus, ubi *fidei*, *fidei*, *fidei*, *diei* metimur necesse sit, sed ut semper *diei* dativus dissyllabus est, ita *fidei* pro dissyllabo haberi aut necesse est aut licet. Quae cum ita sint, cum in Trimmuni illo versu non

ubi Geppert scribit *interii hercle* equidem miser, libri habent *interii hercle* ego, Truculenti autem versus II. 6. 57 *Perii hercle miser*: iam auro contra constat filius nullus est, quem versum illo ipso *ego* (c) post *hercle* et *mi* post *iam* insertis homines docti recte videntur explevisse: Mueller quod Pros. p. 744 praetulit *Perii miser ego hercle*: iam auro ss., ipsum credo iam reiecisce. Etiam Aul. II. 8. 22 *Perii hercle*: aurum rapitur, aula quaeritur, c post *hercle* excidisse censeo cum eodem Muellero l. l. p. 512, qui quod praeterea proposuit: *Perii* [me] *hercle* ss., apud Plautum quidem et Terentium caret exemplo, ut Wagnerianum [*dis*] *perii hercle*. Deinde semper dicunt Plautus et Terentius *perii*, *disperii*, *interii*, *occidi miser*, *miser* uno Rudentis loco IV. 4. 4 excepto *miser* *perimus*, in exitu quidem versus, ubi in aliis quoque formulis Plautum metri necessitate coactum sibi non constitisse notum est.

¹⁾ Ceterum scaenici ei rei semper ita dicunt, ut et ei pariter atque rei monosyllabum sit neque aliud vocabulum intercedat. Itaque neque Men. 234 metri licet ei rei operam damus, neque verum esse potest, quod R. (item Fl. et Lor.) Mgl. 798 scripsit *Militi ut darem quasque ei ego rei sim interpres* aut quod praeterea in notis proposuit *ego ei rei sim interpres* (? quasque ei rei sim ego interpres). Menaechorum autem illius versus exitum, quicquid de prior parte statuendum est, — equidem non video, cur scribere non liceat *Hic annus sextus est*, postquam ss.; nam hoc caesurae genus frequentissimum est; — his locis Ba. 297, Pers. 333, 372, 393, Ps. 1115, Poen. III. 6. 20, Trin. 119, 865 doceri videmur metiendum esse ei rei operam damus.

alia videatur metiendi ratio ferri posse nisi haec an re obsequi potius par sit, scribendum est aut, Amórín med an re obsequi' ss. aut cum Hermannò ,Amóríne ue an re obs.' ss., quod si fit, totum hoc bacchiacorum versuum systema elegantissime ita compositum est, ut nisi in priamam sedem impuri bacchii non admissi sint; nam ,animus' v. 226, ,potius' 230, ,voluptatis' 231 vocabula ,s' litteram abiciunt. — De genectivorum quidem usu ,rei' plerisque omnibus locis monosyllabum est, ,rei dixit Plautus Mgl. 103 et sine dubio Aul. II. 1. 12 (Meai fidéi tuaique réi); incerta sunt exempla Most. 89 R. et Aul. IV. 10. 72 Wagn. ,Ibo intra, ut quid huius rei sit sciam (sic aliquot ex libris interpolatis, deteriores libri quid huius ue si sit, BD quid huius veri sit, quae lectio ferri potest, si ita verba construuntur ,quid veri sit huius, de ,quid veri sit' cf. Haut. 237, huius genet. neutr. est cf. Cas. IV. 1. 14. Mgl. 153. Eun. 980. 1070. Haut. 961. Hee. 338). Apud Terentium unum modo spondaici ,rei exemplum uovi Haut. 55 ,Nec rei fere sane amplius quiequam fuit, ubi tamen etiam de tali mensura cogitari potest ,Nec rei feré sanc' ss. ,Iambici ,rei' apud Plautum certa sunt exempla Epid. II. 2. 19, Men. 323, 494, Merc. 964, Rud. 487 (Aul. I. 1. 29, Stich. 379), apud Terentium Eun. 652, Hee. 807, 810, Ad. 644, ,Spei' genectivi dissyllabum exemplum non exstat, ,fidei' genectivus apud Terentium semper dissyllabus est, plerumque etiam apud Plautum, apud quem bis modo pro bacchio est Aul. III. 6. 47 et II. 1. 2, ubi quin Reiz recte emendaverit ,Meai fidéi tuaique réi, dubium esse non posse iam supra diximus; Wagnerum cum libris ,Meai fidéi tuaique réi' ss. scribentem fefellit, unquam fidei genectivum anapaesti loco inveniri.

Trin. 1017

tribus te poteris

Memoria esse oblitum?

,Memoria' enim aut ex ,memoriae', id quod homines docti inde ab Gulielmo statuerunt, aut ex ,memoriā' corruptum esse necesse sit, utram usui Plautino convenientius sit, quaerendum est. Nunquam autem cum aut Plautus aut reliquorum scenariorum quisquam obliviscendi verbum cum genectivo rei coniungat, sed semper cum accusativo, vix dubium esse potest, quin praefendum sit ,memoriam'.

Truc. I. 1. 76 Sed haec quibus melius est Astaphium est ancillula.

Camerarii coniecturam ,Sed haec quis mulier est? Astaphium ancillula', quam Spengel quoque et Fl. probaverunt, nisi quod ille ,Ast. ancillulast' scripsit, hic (ann. nov. 1870 p. 784) ,Sed haec quis est mulier? Astaphiumst ancillula', iu Philol. XXIX. p. 412 falsam esse dixi, quod haec verborum collocatio ,haec quis mulier est' a Plautino usu abhorreret, et revera et apud Plautum et apud Terentium longe usitatissima verborum collocatio ea est, ut pronomen demonstrativum nullo interposito vocabulo succedat interrogativo. Apud Terentium quidem quod Umfriebach Phorm. 215 edidit ,Sed hic quis est senex, quamquam Benbini auctoritate nititur, tamen ceteri libri cum Donato legitimum verborum ordinem ,Sed quis hic est' confirmant. Eundem ordinem apud Plautum libri testantur, homines docti turbaverunt Ba. 451 Sed quis hic est quem astantem video ante ostium (R. ,Sed quis est, quem ast. hic uideo'), Stich. 237 quis haec est quae adversum venit (vel cum Pall. ,adversum it mihi', R. ,quid, quae mi adv. v.'),¹⁵⁾ Mgl. 361 Respicé dum ad laevam: quis illaec est mulier? ss. (R. ,illaec quis est'; cf. Mueller Nacltr. p. 59), Pers. 13 Quis illie est qui contra me astat? — Quis hic est qui contra me

¹⁵⁾ Quod R. in his Bacchidum et Stichi versibus pron. demonstrativum omitti posse opinatus est, longe aliud formularum genus est, ubi pronomen illud deesse solet; nam si quis fores pultavit aut alterum appellavit, is qui fores aperit aut appellatus est, interrogat quis est? (Capt. IV. 2. 55, Cure. I. 2. 20, Rud. I. 4. 17, III. 3. 15, Truc. I. 2. 20), quis homost? (Men. 137, Poen. V. 4. 3), quis est qui —? (Epid.

(? med) astat? (R. ,Hic quis est' ss.)¹⁹⁾, Epid. III. 3. 54 Sed quis hic est, quem huc advenientem conspicio (Geppert hic quis est; cf. Philol. I. 1., Mueller Pros. 505 A. 3, Nachtr. p. 82, addo etiam de ,recta' post ,huc' inserendo cogitari posse), V. 1. 14 Sed quis haec est muliercula (Gepp., Sed haec quis est m.; cf. Studemund Herm. I. p. 280), Poen. V. 3. 27 Quae east supellex? (Gepp. cum uno Paris. ,Quae est ea s.'). In libris quae illi legi repugnant exempla haec modo inveni: Cist. IV. 2. 33 Hic concilium fuit: ad duos attinet: hi qui sunt?, Truc. IV. 2. 8 Qui est iste ea Astaphium iudica, qui perit?, Merc. 869 Non amittunt hi me comites, qui tenent? — Qui sunt ei?, Rud. III. 2. 31 sed eae mulieres | Quae sunt?, Poen. III. 3. 6 Et ille chlamydati quisnamst, qui sequitur procul?, nam Amph. I. 1. 136 Vetus quidem habet ,sed quis est hic homo', sed Ursinianus bene ,sed quis hic est homo'. Etiam de Castellariae loco res incertissima est, cum et in Vetere Studemundio auctore ,hi qui sunt' verba a secunda manu in rasura ita exarata extent, ut paulo minus olim extitisse appareat, et Pareo teste reliqui Palatini libri pro ,hi qui sunt' potius habeant ,si quis', ,liquis', ,si qui'. Neque Truculenti locum suspicione caret, quippe quem non uno vitio laborare appareat; nam praeter ,est' vocem corruptam ,quis' pro ,qui' harum formularum usum requirere iam alii videntur.²⁰⁾ Fortasse Plautus scripsit ,Quis is ,iste' est, Astaphium' ss. (cf. Men. 651 Quis is Menaechnust?); Astaphium enim in eo qui antecedit sermone de Strabae numquam nomine, sed semper ,iste' pronomine utitur. Quae tria iam restant certissima exempla, eorum ut duo priora exeuntis versus licentia sive majoris necessitate excusantur, sicut Pacuvianus locus p. 94 v. 148 Ribb., ubi iambienn potius metrum statuendum videtur ,Is quis est? | Qui te, nisi illum tu occupas, leto dabit' quam cum Ribbeckio troch. septenarius, ita ne tertius quidem sua caret excusatione. At in Truculenti versum, unde digressi sumus, scriptura Camerariana inusitator ordo verborum nullam habet excusationem; licuit enim Plauto scribere ,Sed quis haec est' vel ,Sed quis illast mulier? Ast. est ancillula', ,Sed quisnam haec' vel ,Sed quis illaec m. est? Ast. anc. est'. Accedit quod vix carere possumus aliqua vocula, qua cuius ancilla Astaphium sit indicetur. Quam autem desideramus voculam in ,elius' litteris deprehendisse mihi video, unde ,elius' (cf. Trin. 430 A, Most. 957 et Studemund in annal. philol. 1868 p. 55) quon restitutum sit vix dubium esse potest, ad quam formam etiam Mgl. 976 librorum scriptura ,acuius' videtur referenda esse (cf. Most. 710 ,pelius' pro ,peius', qua ex forma librarii Ba. 928 ,pedibus' fecerunt). Pro ,quibus' autem litteris si scribimus ,quidem',

Il. 1. 17, Merc. 821, Rud. II. 4. 1, Eunn. com. fr. v. 2, Turpil. v. 66, inc. inc. trag. p. 215, 1), quis homost qui — ? (Most. 446). Duo modo, quantum scio, huius generis exstant loci Plautini, ubi pronomem additum est Truc. II. 4. 1 quis illic est qui tam proterve nostras aedis arietat, Rud. III. 3. 16 quis is est qui nominat (cf. III. 6. 30 quis me nominat?, Merc. 867 qui me revocat?, Poen. V. 4. 42 quis revocat?, Capt. IV. 2. 53 Ergasilum qui vocat?, Truc. I. 2. 20 qui revocat?). Ceterum cum Plautus in ,sed' quis hic (haec) est' formula constanter hanc accentuum rationem observet, ut aut ,quis' aut ,est', nunquam pron. dem. acuatur, si Pers. 200 tralaticia scriptura ,Illic abiit hinc intro huc. Sed quis haec est, quae mi adversum incedit' ferri non potest, sed cum Ritschelio ad aliorum locorum similitudinem initium versus sic immutandum est ,Illic hinc abiit intro huc', qua de re vix dubitare licet, mea quidem sententia reliquam versus partem hoc modo constitui necesse est: ,sed quis haec est, quae med adversum incedit'.

¹⁹⁾ Falsum est, quod Brix in progr. Lignit. p. 10 coniecit ,quis istic est?'; nam ,iste' pronomine in his formulis semper is notatur, qui cum eo est aut cuius ab eo mentio facta est, qui interrogatur: ,quis iste est' igitur idem est atque ,quis is est quem tecum habes' vel ,quem dicis'?

²⁰⁾ Maximo huius formulae exemplorum numero, ubi de ,quis' forma constat, praeter illum Truculenti locum haec modo repugnant: Curc. II. 2. 24 qui illic est (sic etiam Fl. cf. II. 1. 15, ubi Ba. cum Pall. ,qui hic est homo' habet, sed Bb. ,quis' scripsit), Ba. 308 qui iste Theotimust (sic etiam R., ,quis' iam Hermann). Ps. 1193 Ba Quistic, Bcd Qui istic, AC Quid istic Pseudolust (R. quis iste Ps.).

utrolibet est deleto²¹⁾ hoc existit tritissimum genus dicendi: „Sed haec quidem eius est Astaphium ancillula“ (vel „Ast. est anc.“). „Eius“ pronomine (cf. Rud. prol. 79 servos illic est eius qui egreditur foras) Phronesium notari facile ex eis quae antecedunt intellegitur.

Truc. I. 2. 16 Nam ipsi vident eorum quom aggerimus bona atque etiam ultro ipsi aggerunt ad nos.

Sententia recte perspecta Spengel coniecit pro „aggerimus“ scribendum esse „auferimus“; sed et propius adest a librorum memoria et melius respondet „aggerunt“ vocabulo „abgerimus“, cuius verbi quamquam nullum exstat exemplum, tamen simillima sunt „abstare“ et „abhibere“ Trin. 264, quorum hoc Acidaliun pro tralaticio „adhibere“ recte restituisse cum Brixio persuasum habeo.

Ib. II. 2. 48 ss. Quid maceria illa ait, in horto quaest, quae in noctes singulas

Latere fit minor, qua is ad vos damni perimensust viam.

Miro casu accidit, ut alterius versus secunda dipodia et in Ambrosiano (qua is apud vos) et in ceteris libris (qua isti vos) et apud Priscianum p. 189 K (is hoc ad vos) vitium contraxerit. Atque Ambrosiani quidem scripturae vix aliud quicquam subesse potest nisi „qua is ad vos“; in alterius autem recensione lectione num „iste [ad] vos“ modo lateat, vehementer dubito propter Priscianum. Cuius in libris quod scriptum legitur, cum ex „istoc ad vos“ non ortum esse non possit, in illa recensione antiquitus scriptum fuisse veri simillimum videtur „qua isto ad vos“. Priscianum quod „istoc“ pro „isto“ scripsisse coniecinus, idem Cas. II. 6. 32 „istace“ pro „ista“ memoria lapsus scripsit.

Ib. II. 4. 41 Ut esset aliquis laqueus et redimiculum.

Sic homines docti Vetere duce (aliqui si aueust et redim.) eum Camerario scribere solent; sed cum Decuratus et Ursinianus locum exaratum habeant hoc modo „Ut esset aliqui siaque usque est et redim.“, videndum est ne Plautus potius scripserit „laqueusque et redimiculum“. Pariter duo synonyma coniuncta sunt Mgl. 1348 metuoque et timeo, Poen. prol. 3 sileteque et tacete. — Idem Vetus, quem Sp. sequi non debuit, IV. 2. 57 „Sed quid hoc est? pro di immortales, Callielem video senem“ hoc pronomem in eisdem libris servatum male omittit. Hic enim non magis quam Poen. V. 5. 17, ubi Studemundio auctore Ambrosianus habet „Sed quid hoc est? intercedit personae spatium“ quid est? quid hoc est? quid ego video? quomodo? (BD pro „quid est“ „quid hoc quid hoc“, aut Mgl. 1343, ubi R. Fl. Lor. scripserunt „sed quid hoc? quae res? quid est?“, locus est „quid est? formulae. Neque enim unquam haec formula usurpatur, ubi quis secum loquitur, sed semper est alterum percentantis et maximam partem de eis, quae alter modo sive dixit sive fecit. At sieni nova res obiecta admirationi est, qua quidem in re nihil refert, utrum alter adsit necne „quid hoc?, quid hoc est?, sed quid hoc?, sed quid hoc est?“ formulis saenici uti solent cf. Pers. 200. Quid hoc? — Quid est, Ps. 1246 quid hoc? sicine hoc fit?, Andr. 468 Quid hoc? adeon est demens?, Haut. 1000 quid hoc autem? senex exit foras, Caecl. p. 70, 280 di boni, quid hoc?, Afran. p. 214, 393 hein quid hoc? perii, pertinui: quid tumulti exandio; Ps. 22 sed quid hoc? quaeso. — Quid est?, 1286 sed quid hoc? quomodo? quid video ego?, Mgl. 1343 sed quid hoc? quae res? quid video?, Most. 444 sed quid hoc? oclusa ianust

²¹⁾ Idem vocabulum ut diverso loco repetatur, saepissime fit cf. Men. 1126 B est factum (est) tibi, Epid. II. 3. 3 atque obseignato (atque) armario, Mgl. 607 B aut hinc (aut) a laeva, 341 Quid (si) nunc si, 336 B nec te quicquam (te), Men. 388 CD cur igitur me tibi (me), 654 nos iam (nos), Merc. 460 A Numquam edepol quicquam (edepol), 568 CD hoc ausulta atque (hoc) ades, Bacch. 99 B (dare) nolo dare, 162 B (impudentiam) nactus impudentiam, Most. 235 iam ista quidem assumpta (quidem).

interdius, *Epid.* III. 2. 8 sed quid hoc? ante aedis duo sodalis conspicio, *Amph.* V. 1. 20 sed quid hoc? quis hic est senex?, 78 sed quid hoc? quam valide tonuit?, *Asin.* II. 1. 4 sed quid hoc, quod pius nulum tundit?, *Andr.* 741 sed quid hoc? puer hercelest, *Eun.* 642 sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias, *Pseud.* 246 quid hoc est? quis est qui moram mi occupato obtulit?, *Men.* 637 quid hoc est? uxor, quidnam hic narravit tibi (sic interpungendum, non cum Ritschelio quid hoc est. uxor? ss.), *Hec.* 314 hem, quid hoc est?, *Poen.* V. 5. 17 sed quid hoc est? quid hoc est?, *Rud.* I. 4. 33 sed quid hoc obsecro?, *Ph.* 177 sed quid hoc est? videon ego Getam?, *Cist.* IV. 1. 3 sed quid hoc est, haec quod cistella hic iacet?, *Most.* 1062 sed quid hoc est, quod foris concerepuit, *Eun.* 1005 quid hoc autem?, Quibus ex locis apparet et Geppertum in illis Truculenti et Poenuli versibus, sed hoc quid est? perperam scripsisse et in Plautinis verbis a Gellio XVIII. 12. 3 servatis, Quid est hoc? rugat pallium? ss. 'est' post, hoc collocandum esse; in Poenuli autem loco meo inre dicere mihi videor, in A ut haud raro voculam excidisse; mea quidem sententia militis stator egregie depingitur hoc modo: Séd quid hoc est? quid hoc ést? (vel cum Pall. quid hoc?) quid hoc ést? ss. Omni vero fide caret quod R. in Militis loco coniecit, ubi tralatitiam scripturam, quid video? rectissime se habere cum aliis exemplis probatur tum Poenuli illo versu et *Pseud.* 1286; videntur autem et huius et proximi versus extrema verba, sicut libri indicant, perisse.

Ib. II. 4. 67 ss. Postid ego tecum, mea voluptas, usque ero

Adsiduo. — Immo hercle vero adeubuo navelim. —

Quin his hodie saerificare pro puero nolo,

Quinto die quod fieri oportet.

Quin' in versus 69 initio intellegi non posse Sp. cum perspexisset, ex proximi versus principio in hunc irrepisse ratus delevit atque ut vulgo fieri solebat pro 'his' scripsit 'dis'. Quod ut recte fecerit, vereor, dubito autem, cum Phronesii aliquid responsum ad ea quae Diniarchi praecedunt verba requiri videatur, an 'Quin his hodie' ss. librarii confecerint ex hac scriptura, Quinni? hodie? ss.; de 'quinni' i. e. quidam cf. *Mgl.* 923, quod genus assimilationis haud raro in libris nostris occurrunt cf. *Men.* 943 suffura, *Stich.* 185 B accenam, *Merc.* 962 C appatrem, *Pers.* 288 B inmalam rem, 450 summannus, *Poen.* prol. 52 B inmanu, V. 2. 20 B inmanibus, *Epid.* I. 1. 23 B inmelina, *Amph.* prol. 145 B suppetaso.

Ib. II. 5. 3

Nimio minus perhibetur

Malae, quam sinus ingenio.

Ego primi de me modo dieta dieito.

'Prima' vocabulum in versu extremo corruptum esse recte indicavit Maeller *Pros.* p. 34; facillimo autem negotio vitium tolli potest scribendo 'prima', quod adverbium cum 'docta' (sic recte Goeller) coniungendum est. Nimirum scriptum erat 'prima', unde 'prima' pari modo ortum est atque *Pers.* 751 scelesta, *Most.* 308 lepida, 878 mulla, *Stich.* 521 B laessa, *Merc.* 522 docta, *Trin.* 1117 commoda, *Cas.* II. 8. 73 pulera (codd.

pulerare i. e. pulera). *Truc.* II. 6. 18 CD propinqua, IV. 3. 78 oportuna ex 'lepide' ss. Fortasse etiam in eiusdem de qua agimus scaena v. 12 *Lucri* causa avara probrum sum exsecuta? 'avare' scribendum est pro 'amara'. Pro 'modo' Goeller et hic et *Poen.* I. 2. 7 'Atque haec ut loquor nunc modo docta dico' sine dubio recte reposuit 'domo' cf. *Amph.* II. 2. 5 nam ego id nunc exporio domo atque ipsa de me scio, *Merc.* 335 scio, saevos quam sit, domo doctus (*Cas.* II. 3. 8, *Cist.* II. 1. 2 hanc ego de me coniecturam domi facio). Idem vitium, cui quod contrarium est 'domo' pro 'modo' occurrit *Stich.* 623 A,

Poen. IV. 2. 104 B. cf. Stich. 66 BCD domum, A modo), cum aliis locis (Mgl. 484, Men. 803) invenitur, tum egregium exemplum exstat Aul. IV. 2. 8 in tuo loco et fano est situm, ubi quod post fano legitur, modo nihil aliud est nisi, donec ad fano vocabulum explicandum ab similis farinae homine adscriptum, qui in Ursiniano in huius ipsius senecae v. 4, onustam, 6, accersat, 7, auferam, 10, abstrusisse interpretatus est vocabulis, plenam, vocet, recipiam, condidisse abscondisse. In ultimo denique illo Truclenti versu, dico, coniecuti Spengelio (cf. Poen. I. 2. 7, Turpil. p. 89, 38) ita assentior, ut, ite (i. e. id) litteras non delendas, sed in uersus principio collocandas esse censeam (cf. Men. 976 id ego malum male metuo, Ba. 387 id opera expertus sum esse ita), quae cum suo loco omissae et in margine additae essent (cf. Trin. 187 B gatorem tuum, in mrg. casti, 521 A unifici, in mrg. quam), postea a librario quodam cum extremo versus vocabulo ita, ut aliquid Latini existeret, videtur conglutinata esse.

Ib. II. 6. 44

neque caput

Tollere: ita dicit itaque ego medulo (B, dolo, CD) neque etiam quo

Pedibus mea sponte ambulare.

Verissimum est quod Spengel et Studemund in primo versu 45 coniecerunt, dolet pro, dicit; sed quod idem Spengel in medio versu scripsit, itaque egomet doluit ut ne ipsi quidem satis placuit — dicit enim in notis, in librorum scriptura etiam aliud latere posse velut, ego me erucio collato Baechidum versu III. 3. 89 —, ita Fl. (ann. nov. 1872 p. 811) merito repudiavit, cuius tamen coniecturam, itaque ego mod uro, quamquam proxime adest a librorum memoria, eadem de causa atque Spengelii, ego me erucio improbandam esse censeo; nam se eruciare vel urere in modo dici potest, qui ab animo dolet, hic autem corporis de agitudine agitur. Mihi quidem et sententiae satisfacere neque nimis a librorum scriptura abhorreere videtur hoc: ita dolet itaque egro moveo.

Ib. II. 7. 25 Erus meus ocellus tuus ad te me (B, ad te CD) ferre me haec insit tibi Dona, quae vides illos ferre.

Quod Spengel cum Gepperto scribere potuit, Erus meus, tuus ocellus, scilicet, satis mirari non possum; nam tralaticium, ocellus tuus ex, tuus ocellus corruptum esse prorsus incredibile est. De ea quidem re plane illis assentior, talem qualis vulgariter versus formam ab arte Plantina alienissimum esse. Accedit quod hoc dicendi genus ad te ferre tibi non magis ferri potest quam Psend. 372, multa malaque in me dieta dixisti mihi, sed alterumtrum aut ad te aut tibi corruptum sit necesse est. Ferre denique verbi iterationem parum elegantem esse quis est qui negat? Quae incommoda omnia tolluntur, si Vetere duce hoc modo locum constituamus: Erus, ocellus tuus, ubi se deferre me haec insit tibi, Erus autem vocabulum et superfluum apud Plantum expers esse pronominis possessivi, ubi nos quidem negre eo eueimus, notissima res est (cf. Rud. II. 3. 17 non rem divinam facitis hic vos neque erus se mensi, neque raro pronomem falso a libris additum esse cf. Epid. I. 2. 23 adveniente peregre erum (sum) Stratippoclem ss., Cist. IV. 2. 47 quid ego (meae) erae dicam, 42 quae erae (meae) suppositat parvi, Trin. 724 qui ero (meo) adversum venerit.

Ib. IV. 3. 43 Taeni ad (CD at) nunc non tacebo quando adest necesse indicet.

Homines docti hunc versum sic scribere solent, Taeni: at nunc non taceo: quando adest, necessest indicem, nunc non et indicem ex ed. princ., taceo a Parco, necesse est a Camerario sumentes, nisi quod Geppert accessit, Fl. imper, Taeni, at nuncum taceo scribendum esse censerunt. Sed hoc modo versum sanatum esse minime persuadere mihi possum; nam haec sententia, quando adest (quem indicare iussi sum),

necesse est indicem^t tantum abest ut satisficiat, ut ineptissimam eam dicere non dubitem; neque enim indicandi necessitas inde repeti potest, quod, quem ancilla indicare iussa est, coram adest. Sana sententia restituitur neque longius a librorum memoria receditur hoc modo:

Tacni ad[huc]: nunc non tacebo, quando adest nec se indicat.
Iam ancilla dicit, adhuc se tacuisse, sed nunc Diniarchum se indicenturam esse, quod quamquam adsit et ipsam vapulantem vident, tamen auxilium ferre ita nolit, ut se ipse indicet. Pro ,necesse^t scribere ausus sum ,nec se^t talibus fretus locis: ,adesse^t pro ,ad se^t Stich. 511 (B,CD, Most. 490 CD, ,esse^t pro ,se^t Most. 545 BCD, Truc. II. 2. 53 ,ni esse^t BCD pro ,nise^t. Quod pro ,indico^t conieci ,indicut^t, eo minus habet audaciae, quia in extremis potissimum versibus ultimae verborum syllabae miserrime inveniuntur mutilatae. Indidem vitii originem repeto Truc. II. 4. 55 ,o meris male^t, ubi, si quid video, ,malas^t restituatur necesse est, et II. 8. 1 ,Datin soleas atque me intro actutum dneite^t, quo loco ad Persae versus 671 ,abin atque argentum petis? similitudinem ,Datin — dueitis^t scribendum esse censeo.

Ib. IV. 4. 1 Blitea et luteast meretrix nisi q; (B, que^t CD) sapit in vino ad rem suam:

Si alia membra vino madent, cor sit saltem sobrium.

Vulgata lectione ,nisi quae^t admissa quo modo prior versus recte intellegi possit, non video; sententia loci cum haec sit, meretricem etiam in vino ad rem suam sapere debere, quod nisi faciat, bliteum et luteam putandum esse, scribendum est ,nisi quid sapit in vino ad rem suam^t. Relativi autem pronominis formas haud raro foedissime inter se confundi constat cf. Truc. I. 1. 39 ,neq^t; vel ,neq^t pro ,nequi^t, II. 1. 6 ,qⁱ B, ,quod^t CD pro ,quam^tA.

Oskar Seyffert.

Schulnachrichten.

Lehrplan.

Während des Wintersemesters 1873—74 war der Unterricht in folgender Weise unter die Lehrer der Anstalt vertheilt:

a) In dem Gymnasium:

Prof. Dr. Paul, Director, Ord. I.: Lat. I. Rel. VIB.	zus. St. 11.
Dr. Weissenborn, 1. Oberl.: Math. u. Phys. I. IIa. Math. IIb. IVA. IV. B.	" " 22.
Prof. Dr. Büchsenhüt, 2. Oberl., Ord. IIa.: Griech. I. 8 Lat. IIa. Griech. III. B.	" " 20.
Dr. Dieltz, 3. Oberl., Ord. IIb.: Griech. IIa. Lat. u. Deutsch IIb. Geogr. VIA.	" " 20.
Dr. Hoffmann, 4. Oberl., Ord. IIIb.: Relig. u. Hebr. I. Vergil IIa. Relig. IIIb.	" " 20.
Lat. u. Franz. IIb.	" " 20.
Bussler, 5. Oberl., Math. IIb. Math. u. Naturgesch. IIIa. IIIb. VA. VB.	" " 25.
Dr. Lortzing, 6. Oberl., Ord. IIb.: GGeogr. n. Franz. IIb. Lat. IIb. Griech. IIIb.	" " 21.
Dr. Seyffert, 7. Oberl., Ord. IIIa.: Griech. IIb. Lat. IIIa. Relig. u. Griech. IVb.	" " 24.
Dr. Nitsche, 1. ord. L., Ord. IIIa.: Griech. IIb. Lat. u. Deutsch IIIa. Relig. Va.	" " 21.
Dr. Peter, 2. ord. L.: GGeogr. I. GGeogr. u. Deutsch IIa. GGeogr. IIIa. GGeogr. u. Deutsch IIIb. IIIb.	" " 21.
Dr. Dahms, 3. ord. L., Ord. IIIb.: Deutsch u. Franz. I. Franz. IIa. Lat. IIIb. GGeogr. IVA.	" " 20.
Dr. Pfeiffer, 4. ord. L.: Math. u. Naturgesch. IIIa. IIIb. VIA. VIB. Geogr. VIB.	" " 24.
Dr. Jacob, 5. ord. L., Ord. IVA.: Relig. IIIa. Griech. IIIa. Franz. IIIa. Relig. u. Lat. IVA.	" " 22.
Lie. Dr. Boelcke, 6. ord. L., Ord. VA.: Relig. u. Hebr. IIa. IIb. Lat. und Deutsch VA.	" " 20.
Dr. Suphan, 7. ord. L., Ord. IVb.: Deutsch u. Franz. IIb. Lat. IVb. Relig. und Franz. VB.	" " 20.
Dr. Ellger, 8. ord. L., Ord. VIB.: Griech. IIIa. IVA. Lat. u. Deutsch VIB.	" " 24.
Dr. Brosien, 9. ord. L., Ord. VIA.: GGeogr. IIb. IIIa. Deutsch n. Franz. IIIa. Lat. u. Deutsch VIA.	" " 22.
Siegfried, wiss. Hülfl.: Franz. IIIb. IVb. VA. Deutsch u. GGeogr. IVb. Geogr. VA. Relig. VIA.	" " 17.
Dr. Joergensen, cand. prob., Ord. VB.: Deutsch u. Franz. IVa. Lat. Deutsch Geogr. VB.	" " 18.
Rohde, Gesanglehrer: Gesang in 7 Abtheilungen (3 + 6 × 2)	" " 15.
Seidel, Zeichenlehrer: Zeichnen in IVA—VIB., ausserdem in 2 Abth. facultat.	" " 16.
Russland, Schreiblehrer: Schreiben in VA—VIB.	" " 12.
Wolfgang, Turnlehrer: Turnen in 4 Abtheilungen	" " 8.
Weidler, Turnlehrer: Turnen in 4 Abtheilungen	" " 8.

b) In der Vorschule:

Lünse, 1. Lehrer, Ord. 1.: 4 Rel. 10 Deutsch. 6 Rechnen. 4 Schreiben	" " 24.
Wolfgang, 2. Lehrer, Ord. 2: desgl., ausserdem 2 Turnen in 2 Abth.	" " 26.
Hansen, 3. Lehrer, Ord. 3.: desgl.	" " 24.
Russland, Hülfslehrer: 6 Lesen in der jüngeren Abth. von 3.	" " 6.

Übersicht der Lectüre während des Schuljahres 1873—1874.

- I. S. Cic. Orat. II. in Auswahl. Tacit. Hist. IV. V. Horat. Carmm. IV. Einzelne Episteln. — Sophocl. Electra. Ausgewählte Abschnitte aus Herodot. II. XIX—XXIV. — Montesquieu Considérations.
- W. Cic. Muren. Tacit. Agricola. Horat. Carmm. I. — Plato Protagoras; ausgewählte Abschnitte aus Phaedon. II. I—VI. — Molière l'Avare.
- IIA. S. Cic. Cato Major. Liv. XXIX. Verg. Aeneid. IV. V. — Lys. Agorat. Herod. V. Odys. XII—XVII (davon privatim XV.) — Choix de Nouvelles du XIXe siècle.
- W. Cic. Milon. Liv. XXX. Verg. Aeneid. VI. VII. — Plato Apologia. Herod. VI. Odys. XVIII—XXIV (davon privatim XX.) — Salvandy, Jean Sobiesky.
- IIB. S. Cic. Catilin. I. II. Liv. XXI. XXII. Verg. Aen. I. — Xenoph. Anab. VI. VII. Odys. II—VI (davon privatim IV.) — Charles XII. I.
- W. Cic. Reg. Dejot. Liv. XXIII. XXIV. Verg. Aen. II. — Xenoph. Anab. IV. V. Odys. VII—XI (davon privatim IX.) — Charles XII. VIII.
- IIB. W. Cic. Arch. Liv. XXI. XXII. Verg. Aeneid. I. — Xenoph. Anab. IV. V. Odys. I—VI. (davon privatim IV.) — Charles XII. I.
- IIIA. S. Caes. BC. in Auswahl, besonders I. Ovid. Metamm. VIII, 260—545. 611—724. — Xenoph. Anab. II. III. Odys. VII. — Guill. Tell 58—73.
- W. Caes. BC. in Auswahl, besonders III. Ovid. Metamm. IX, 1—97. 134—272. XII, 1—145. — Xenoph. Anab. II. III. Odys. I. — Guill. Tell 40—58.
- IIIA. S. Caes. BG. VII. Ovid. Metamm. XI, 410—748. — Xenoph. Anab. I. — Guill. Tell 27—36.
- W. Caes. BG. VI in Auswahl; VII. Ovid. Metamm. I, 1—451. — Xenoph. Anab. I. — Guill. Tell 36—48.
- IIB. S. Caes. BG. I. IV. Ovid. Metamm. V, 341—571. 642—673. X, 1—77. —
- W. Caes. BG. I. IV. Ovid. Metamm. II, 1—400. XI, 1—66. — Guill. Tell p. 1—14.
- IIIB. S. Caes. BG. V. Ovid. Metamm. IV, 604—803. —
- W. Caes. BG. II V. Ovid. Metamm. VII, 453—660. — Guill. Tell p. 1—14.
- Weitere Abweichungen von dem Lehrplan haben nicht stattgefunden.

Bei den Abiturientenprüfungen sind folgende Themata und Aufgaben bearbeitet worden:

- I. Zn Mich. 1873. a) Lateinisch: *Quibus de causis praedicanda videatur T. Vespasiani fortuna quaeritur.* b) Deutsch: Aus welchen verschiedenen Ursachen wird Wallenstein im Schiller'schen Drama von seinen Anhängern verlassen? c) Mathematik: 1) Ein Dreieck ist zu construiren, wenn gegeben sind der Winkel an der Spitze (α), die Differenz der einschliessenden Seiten $b - c = d$, und die Differenz d' der auf der Grundlinie durch die Höhe gebildeten Segmente. 2) Von einem Dreieck sind eine Seite $a = 517,628^{\text{cm}}$ und die auf den beiden andern stehenden Höhen gegeben, $h_b = 315^{\text{cm}}$ und $h_c = 416^{\text{cm}}$. Wie gross ist der Radius des dem Dreieck eingeschriebenen Kreises? 3) Durch eine Kugel wird eine Ebene gelegt, welche den darauf senkrechten Kugeldurchmesser im Verhältniss von $p:q$ ($1:5$) theilt. Auf dieser Schnittfläche wird im grösseren Kugelsegment ein grader Kegel errichtet, dessen Spitze in der Kugeloberfläche liegt. Wenn das Volumen dieses Kegels $k = 110^{\text{cm}^3}$ ist, wie gross ist dann der Radius, das Volumen und die Oberfläche der Kugel? 4) Von einem rechtwinkligen Dreieck ist die Höhe auf die Hypotenuse $= k$ und die Seite g des in dem rechten Winkel des Dreiecks stehenden eingezeichneten Quadrats gegeben: man soll die Seiten des Dreiecks durch Rechnung bestimmen. $h = 8, 4; g = 6$.

II. Zu Ostern 1874. a) Lateinisch: *Publicorum ludorum apud Graecos quae fuerit vis quaeritur.* b) Deutsch: Das tragische Geschick des Markgrafen Rüdiger im Nibelungenliede. c) Mathematik: 1) Wie tief sinkt eine Bleikugel in Quecksilber ein? Das spezifische Gewicht des Bleis ist 11,445, das des Quecksilbers 13,597. 2) Jemand zahlt am Anfang seines 45ten (n_1) ten Jahres 4000 (c) Thaler bei einer Altersversicherungsgesellschaft ein, um vom 65ten (n_2) ten Jahre ab eine am Schluss jedes Lebensjahres zahlbare Pension von 630 (r) Thalern zu beziehen. Wie viel Jahre kann er dieselbe erhalten, wenn die Gesellschaft das Geld zu 34 (p) Procent benutzt? 3) Von

einem Dreieck ist der Umfang 2m, ein Winkel $= \alpha$ und der Radius r des umgeschriebenen Kreises gegeben. Man sucht die Seiten des Dreiecks. Beispiel: $2m = 250''$; $r = 73,225''$; $\alpha = 43^\circ 36' 10,14''$. 4) Der Radius der Erde sei r. Welches ist der Inhalt und die Oberfläche eines senkrechten Kegels, dessen Grundfläche der Parallelkreis von 30° nördlicher Breite und dessen Scheitel der Nordpol ist? $r = 859,44$ geogr. Meilen.

Verfügungen von allgemeinerem Interesse. 1873. (K. Prov.-Schul-Colleg. Vom 22. Mai.) Für die Prüfung derjenigen jungen Leute, welche in Gemässheit des Ministerial-Erlasses vom 28. October 1871 behufs ihrer Zulassung zur Porteeefährnissprüfung ihre Reife für die Prima eines Gymnasiums oder einer Realschule erster Ordnung nachweisen wollen, sind die Termine in den Monaten Januar, Mai und November anberaumt. Die Meldungen für dieselben sind unter Hinzufügung eines *curriculum vitae* sowie der Zeugnisse über den früheren Schulbesuch und etwa genossenen Privatunterricht bis zum 15. Januar, 15. Mai und 1. November jedes Jahres dem k. Provinzial-Schul-Collegium einzureichen.

1874. (K. Prov.-Schul-Colleg. Vom 8. Januar.) Bestimmung über die Ferien des laufenden Jahres. Die Pfingstferien dauern vom 22—28. Mai; die Sommerferien vom 4. Juli bis 3. August; die Herbstferien vom 26. September bis 12. October; die Weihnachtsferien vom 19. December 1874 bis 4. Januar 1875.

(Die Osterferien fallen für das Sophien-Gymnasium — gemäss der Festsatzung des öffentlichen Examens auf Dienstag, 31. März — in die Zeit vom 1. bis 16. April.)

(K. Prov.-Schul-Colleg. Vom 26. Januar.) Bei der Aufnahme von Schülern, welche das zwölfte Lebensjahr bereits überschritten haben, ist nicht blos der Nachweis der ersten Impfung, sondern auch der stattgehabten Revaccination zu fordern.

(K. Minister. der geistl., Unterr.- u. Medicinal.-Angel. Vom 11. Februar. Mitgetheilt durch das k. Prov.-Schul-Colleg. unter dem 21. ejusd.) Den Schülern ist jede Betheiligung an der „Walhalla“ zu untersagen.

Das Sophien-Gymnasium hat zu Michaelis v. J. durch Theilung der Unter-Seconda in zwei Coetus eine bedeutsame Erweiterung seines Organismus erfahren, welche hoffentlich in der Folge den oberen Klassen in jedem Sinn zu Gute kommen wird.

Am 20. November v. J. wurde von den Lehrern und Schülern der Anstalt die auf dem Communalgrundstück Weinmeisterstrasse No. 17 errichtete und besonders für die nächstliegenden höheren Lehranstalten bestimmte Turnhalle mit Gesängen und Reden eingeweiht. Die Herren Stadtverordneter Gerth, Curator der Halle, und Ober-Turnwart Dr. Angerstein beehrten die Feier mit ihrer Gegenwart.

In dem Bestande des Lehrer-Collegiums sind während des verflossenen Schuljahres keinerlei Veränderungen eingetreten. Zufolge der erwähnten Theilung der Unter-Seconda ist eine neue — elfte — ordentliche Lehrerstelle im diesjährigen Etat creirt, ausserdem auf die notwendige Heranziehung neuer Lehrkräfte von Seiten der vorgesetzten städtischen Behörde bereits Bedacht genommen worden.

An Stelle des Herrn Otto, welcher nach einjähriger Thätigkeit am Sophien-Gymnasium an die neuerrichtete Vorschule des Louisenstädtischen Gymnasiums berufen wurde, trat zu Ostern v. J. Herr Rossow, um schon nach einem Semester ein Lehramt an einer der hiesigen Gemeindeschulen zu übernehmen. Beiden Herren ist die Anstalt für ihre erspriessliche Amtsführung zu Dank verpflichtet. — Als Schreiblehrer am Gymnasium und Hülfslehrer an der Vorschule ist seit Beginn des Wintersemesters Herr Russland thätig.

Mit demselben Termin trat zur Ableistung des vorgeschriebenen Probejahres Herr Dr. Jörgensen ein.

Ausser den in den früheren Programmen erwähnten Zeitschriften und den Fortsetzungen früher angeschaffter Lieferungswerke wurden erworben:

Epistolographi Graeci ed. Hercher. — *Corpus inscriptionum Atticarum I. — Lexicon Aechyleum ed. Dindorf.* — *Scenicae poesis Romanae Fragmenta rec. Ribbeck II. ed. altera.* — *Livius ed. Drakenborch 15 Bde.* — *Analecta Liviana edd. Mommsen et Studemund.* — *Corpus inscriptionum Latinarum III, 1. 2. V. I. VII.* — Tüffell, Geschichte der römischen Litteratur.

2 Aufl. — Marquard-Mommsen, Handbuch der röm. Alterthümer IV. 1. — Friedländer, Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms. 3 Bde. — Gregorovius Geschichte der Stadt Rom. 7 Bde. — Mertens Denkmalkarte des Abendlandes im Mittelalter mit Text. — Denkmale der Kunst von Lübke und Casper. — Klein, Geschichte des Dramas X. — Zeller, Geschichte der deutschen Philosophie seit Leibnitz. — Benfey, Geschichte der Sprachwissenschaft und der orientalischen Philologie in Deutschland. — Raumer, Geschichte der germanistischen Philologie. — Dörner, Geschichte der protestantischen Theologie. — Cholevius, Geschichte der deutschen Poesie nach ihren antiken Elementen. — Julian Schmidt, Geschichte der französischen Litteratur seit 1774. 2 Bde. — Baumgarten, Geschichte Spaniens. 3 Bde. — Pauli, Geschichte Englands. 2 Bde. — Buckle, Geschichte der Civilisation in England, übers. von Ruge. 2 Bde. — Springer, Geschichte Oesterreichs. 2 Bde. — Rochau, Geschichte Frankreichs. — Bernhardi, Geschichte Russlands I. — Droysen, Geschichte der preussischen Politik V, 1. — Urkunden und Actenstücke zur Geschichte des grossen Kurfürsten V. — Ranke, gesammelte Werke XXIV—XXVI. XXXVII. — Strauss, Ulrich von Hutten. — Briefwechsel zwischen Schiller und Goethe. — Schiller's sämtliche Werke, histor.-krit. Ausgabe. 15 Bde. — Helm, Kulturpflanzen und Hausthiere in ihrem Uebergange aus Asien nach Griechenland. — Grisebach, die Vegetation der Erde nach ihrer klimatischen Anordnung. — Boeckh, gesammelte Schriften V—VII. — Gauss' Werke IV.

An Geschenken gingen ein:

Vom K. Provinzial-Schul-Collegium: Zum urkundlichen Beweise über die Abstammung des Preussischen Königshauses von den Grafen von Hohenzollern. — Riedel, zehn Jahre aus der Geschichte der Ahnherrn des preussischen Königshauses. — Riedel, Geschichte des preussischen Königshauses. — Verhandlungen der dritten Conferenz der Gymnasial- und Realschul-Directoren Schlesiens. — Vom Verf.: Xenophon's Griech. Geschichte von Bäckenschütz II. 3. Auflage. — Vom Verleger: Enslin, der deutsch-französische Krieg in Liedern und Gedichten. — Bericht an seine Majestät den Kaiser über den Zustand des Unterrichtswesens im Jahre 1871. Petersburg 1873.

Für das physikalische Cabinet wurden angeschafft zwei Leydener Flaschen zur Influenzmaschine, ein rotirender Apparat nach Faraday zur Darstellung des durch den elektrischen Strom aus sich selbst rotirenden Magnets, eine schiefe Ebene mit Wagen und Gradbogen, ein Percussionsapparat mit 7 Elfenbeinkugeln, ein elektrisches Ei zur Luftpumpe, ein arithmetischer Hebel, ein Apparat für Kohlenlicht mit vertikalen Kohlenspitzen, ein Apparat nach Petrius zur Nachweisung der Wirkung paralleler galvanischer Ströme. —

Der hiesige Hilfsverein für jüdische Studirende hat, wie früher zu wiederholten Malen, der Anstalt Geldmittel für bedürftige und strebsame Schüler zur Verfügung gestellt. — Unser Zeichensaal ist durch schöne Gipsabgüsse des Apoll von Belvedere und der Diana von Versailles, welche Herr Fabrikant Fränkel verehrte, durch verschiedene Modelköpfe, Geschenke des Herrn Kunstgiesser Gladenbeck, endlich durch Sammlungen werthvoller Ornamente, von den Herren Gebrüder Dankberg uns zugewendet, geschmückt und bereichert worden. —

Für die Feier des 2. September überwiesen zur Verteilung an Schüler Herr Hofbuchhändler Alexander Duncker drei Exemplare des von Prof. Ille in München ausgeführten „Bildes vom neuen deutschen Reich“; Herr Buchhändler Adolf Enslin zwölf Exemplare der Liedersammlung „der deutsch-französische Krieg.“

Für sämtliche Gaben spreche ich namens der Anstalt meinen achtungsvollen Dank aus.

Statistisches. Während des Sommersemesters 1873 waren vorhanden in 16 Klassen (13 des Gymnasiums, 3 der Vorschule) 585 Schüler, nämlich in

I. IIA. IIB. IIIA. IIIB. IIIB. IVA. IVB. VA. VB. VIA. VIB. 1. 2. 3.
16. 13. 30. 30. 21. 30. 17. 50. 29. 49. 42. 50. 53. 53. 50. 52.

Am Semesterschluss blieb ein Bestand von 378 + 123 = 501 Schülern. Dieser erhob sich durch die Aufnahme im Beginn und Verlauf des Wintersemesters auf die Zahl 576 in folgender Verteilung:

I. IIA. IIB. IIb. IIIA. IIIB. IIb. IVA. IVB. VA. VB. VIA. VIB. 1. 2. 3.
15. 14. 19. 23. 25. 18. 23. 30. 40. 34. 48. 41. 51. 42. 47. 53. 53.

Bei der am 4. September v. J. unter dem Vorsitz des k. Provinzial-Schulraths Herrn Dr. Klix abgehaltenen Abiturientenprüfung wurde das Zeugnis der Reife folgenden 4 Schülern ertheilt:

Arthur Grau aus Rastenburg, 17 $\frac{1}{2}$ Jahre alt, jüdisch, 5 Jahre auf der Anstalt, 2 in Prima. Er studirt Jurisprudenz.

Carl Röser aus Berlin, 19 $\frac{1}{2}$ Jahre alt, evangelisch, 7 $\frac{1}{2}$ Jahre auf der Anstalt, 2 in Prima. Er studirt Philologie.

Paul Schäffer aus Berlin, 18 $\frac{1}{4}$ Jahre alt, evangelisch, 8 $\frac{1}{2}$ Jahre auf der Anstalt, 2 in Prima. Er studirt Jurisprudenz.

Paul Ideler aus Friedland N.L., 19 $\frac{1}{2}$ Jahre alt, evangelisch, 6 $\frac{1}{2}$ Jahre auf der Anstalt, 2 in Prima. Er studirt Theologie.

Die am 4. März d. J. abgehaltene Prüfung hat bestanden

Hermann Seegall aus Berlin, 18 Jahre alt, jüdisch, 5 $\frac{1}{2}$ Jahre auf der Anstalt, 2 in Prima. Er studirt Jurisprudenz.

Der 2. September v. J. wurde mit patriotischen Gesängen und Declamationen der Schüler festlich begangen. Die Festrede hielt der Ober-Secundaner Reinhold Goeschen über die Bedeutung des Tages.

Zur Feier des Märkischen Reformationsfestes sprach der unterzeichnete Director über die Wirkung der Reformation auf den deutschen Volksgeist. Die auf den Tag gestiftete Denkmünze erhielt der Primaner Robert Kersten aus Writzen.

Ordnung der öffentlichen Prüfung.

Dienstag, den 31. März 1873,

Vormittags von 9 Uhr ab:

Sexta B. Religion. Paul. Unter-Tertia B. Naturgeschichte. Bussler.

Quinta B. Französisch. Suphan. Ober-Tertia B. Latein. Nitsche.

Quarta B. Deutsch. Siegfried. Unter-Secunda B. Geschichte. Brosien.

Ober-Secunda. Plato. Dielitz.

Hierauf Gesangvorträge der ersten Gesangsklasse.

Nachmittags von 3 Uhr ab:

1. Vorschulklasse. Deutsch. Lünse. 2. Vorschulklasse. Rechnen. Wolfgart.

3. Vorschulklasse. Religion. Hansen.

Zu dieser Prüfung habe ich die Ehre, die hohen vorgesetzten königlichen und städtischen Behörden, die Eltern unserer Schüler, wie alle Gönner und Freunde des öffentlichen Unterrichts ehrerbietigst einzuladen.

Die Osterferien beginnen am 1. April, der Sommercursus Donnerstag, den 16. April, Vormittags 8 Uhr.

Die Aufnahme neuer Schüler findet am 2. und 15. April, jedesmal Vormittags von 9 Uhr ab, im Schulhause Weinmeisterstrasse No. 15 statt. Ausser der sofortigen Erlegung der ersten Schulgelddrate mit 8 Thlr. gehört ein Attest über geschehene Impfung resp. Revaccination zu den vorgeschriebenen Aufnahmebedingungen.

Prof. Dr. Paul, Director.

